

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ

Filozoficko-přírodovědná fakulta

Jana Kazíková

Obor: Knihovnictví a informatika

Dějiny veřejných knihoven ve Studénce

Bakalářská práce

The history of public libraries in Studénka

Bachelor thesis

Opava 2012

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Aleš Hrazdil

Anotace

Bakalářská práce mapuje dějiny veřejných knihoven ve městě Studénka od jejich vzniku až do počátku roku 2012. Zároveň se zabývá v nutných souvislostech historií obou původních obcí – Butovic a Studénky a nově vzniklého města Studénky.

Práce je rozdělena do pěti kapitol podle období, kterým se věnují.

Klíčová slova – Butovice, Češi, dějiny, knihovny, menšinové české školy, Němci, spolkové knihovny, spolky, Studénka, Sudety, veřejné knihovny

Abstract

The bachelor thesis describes the history of public libraries in Studénka town from their inception to the beginning of 2012. It also deals with the related history of both original municipalities (Butovice and Studénka) and the newly founded town of Studénka.

The work is divided into 5 chapters according to the periods that are concerned.

Keywords – Butovice, the Czechs, history, libraries, minority Czech schools, the Germans, association libraries, associations, Sudetenland, Studénka, public libraries

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
KAZÍKOVÁ Jana	Sjednocení 630, Studénka - Butovice	F090508

TÉMA ČESKY:

Dějiny veřejných knihoven ve Studénce

NÁZEV ANGLICKY:

The history of public libraries in Studénka

VEDOUcí PRÁCE:

PhDr. Aleš HRAZDIL - UBK

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Práce bude mapovat historii veřejných knihoven v obcích Butovice a Studénka v souvislostech rozdílného historického vývoje těchto obcí. Dále bude popisovat vývoj knihoven v období od sloučení obou obcí až do současnosti. Bude použita analyticko-syntetická metoda zpracování. Přínosem práce bude vznik podrobného dokumentu o historii veřejného knihovnictví ve městě Studénka, který bude čerpat převážně z interních zdrojů, archiválií a z informací pamětníků.

Termíny:

1. Listopad 2011 - zpracování cíle práce
2. Leden 2012 - podrobná informační příprava
3. Únor 2012 - vypracování první části práce do poloviny února
4. Únor 2012 - vypracování další části práce do konce února
5. Březen 2012 - zpracování závěru a formálních částí
6. Duben 2012 - Odevzdání práce

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

1. ŠTENCEL, Kamil et al. Studénka. Ostrava: Montanex, 2004. ISBN 80-7225-147-3.
2. SOMMER, Karel. Příspěvek k historii Národní jednoty pro východní Moravu v letech 1918-1938. Časopis Slezského zemského muzea. Série B. Vědy historické. 1999, roč. 48, č. 1-3, s. 1-33. ISSN 0323-0678.
3. PRACNÝ, Jaroslav. Kronika knihovny ZK ROH Vagónka Studénka n.p. [Studénka: J. Pracný, 1972]. Strojopis.
4. MICHEL, Karl. Gedenkbuch der Gemeinde Botenwald. [Botenwald: K. Michel, 1924-1938]. Rukopis.
5. BAINAR, Karel. Pamětní kniha obce Studénky 1927-1945. [Studénka: K. Binar, 1927-1946]. Strojopis.

Podpis studenta:

Jana Kazíková

Datum:

16. 11. 2011

Podpis vedoucího práce:

A. Hrazdil

Datum:

16. 11. 11.

Podpis vedoucího katedry:

[Signature]

Datum:

16. 11. 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Veřejné knihovny ve Studénce vypracovala samostatně a použila pouze níže uvedené prameny a literaturu.

Jana Kazíková

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Aleši Hrazdilovi za vedení a podnětné připomínky.

Dále děkuji PhDr. Aleně Hrazdilové za pomoc při řešení problémů s tvorbou citací nezpracovaných archiválií a panu Josefu Slováčkovi za překlady německých textů.

Obsah

Úvod.....	8
1 Město Studénka.....	10
1.1 Historie a národnostní poměry Butovic.....	10
1.2 Historie a národnostní poměry Studénky	14
2 Veřejné knihovny v Butovicích do roku 1959.....	16
2.1 Česká obecní knihovna.....	16
2.1.1 Národní jednota pro východní Moravu	16
2.1.2 Knihovna Národní jednoty v Butovicích	18
2.1.3 Česká menšinová obecní knihovna	19
2.2 Závodní knihovna továrny na vagony	22
2.3 Německá obecní knihovna	23
3 Veřejné knihovny v obci Studénka do roku 1959.....	25
3.1 Spolková veřejná knihovna v obci Studénka	25
3.2 Česká a německá obecní knihovna.....	26
4 Veřejné knihovny ve městě Studénka po roce 1959.....	28
4.1 Období do vzniku střediskového systému veřejných knihoven v okrese Nový Jičín 28	
4.1.1 Lidové knihovny	28
4.1.2 Knihovna Závodního klubu Tatra	29
4.2 Období střediskového systému veřejných knihoven v okrese Nový Jičín	30
4.2.1 Vytvoření střediskových knihoven	30
4.2.2 Vznik centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín.....	32
4.3 Knihovna Závodního klubu Tatra od roku 1965 do svého zániku	33

4.4	Období od delimitace centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín do současnosti.....	35
4.4.1	Delimitace centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín.....	35
4.4.2	Městská knihovna Studénka.....	37
5	Současnost Městské knihovny ve Studénce.....	40
5.1	Činnost knihovny	40
5.2	Vybavení, zařízení a zaměstnanci knihovny	41
5.3	Metodická pomoc Městské knihovny v Novém Jičíně	44
5.4	Hodnocení Městské knihovny Studénka	44
	Závěr	46
	Literatura a seznam pramenů	48
	Seznam zkratk	52
	Seznam příloh.....	53
	Přílohy.....	54

Úvod

Jak vyplývá již z názvu této bakalářské práce, pokusila jsem se zachytit vznik a vývoj veřejných knihoven ve městě Studénka. Tyto knihovny nebyly nikdy příliš rozsáhlé, přesto jsou jejich dějiny zajímavé zejména v souvislostech rozdílného historického vývoje dvou obcí, z nichž město Studénka vzniklo (Butovice, Studénka). Tyto obce měly různé národnostní složení, a proto byla jejich historie dost odlišná. Z tohoto důvodu jsem popsala každou zvlášť.

Téma je mi blízké, protože pocházím ze Studénky a zajímá mě její historie. Ale hlavním důvodem bylo to, že dějiny veřejných knihoven ve Studénce ještě nebyly souvisle zpracovány. O správnosti svého rozhodnutí jsem se ujistila při zjišťování, zda vůbec existují písemné materiály nebo pamětníci, kteří by mohli popsat situaci v obou obcích a v jejich knihovnách v době 2. světové války a v poválečných letech. Byla jsem překvapená velkým zájmem a ochotou pomoci mi ze strany Městského úřadu Studénka, Městské knihovny Studénka, ale hlavně ze strany všech lidí, na které jsem se obrátila.

Vznik veřejných knihoven sahá až do doby konce 19. století a počátku 20. století. Tehdy vznikaly první české spolky. V pohraničních oblastech s převážně německy mluvícím obyvatelstvem to byly hlavně české obranné spolky. Nejznámější je asi Národní jednota. Podobně jako jinde, i ve Studénce a v Butovicích první veřejné knihovny vybudovaly právě spolky. Obzvláště v Butovicích měla velký význam Národní jednota, protože Češi zde tvořili jen asi ¼ obyvatelstva. Národní jednota vybudovala nejen českou knihovnu, ale hlavně českou menšinovou školu.

Při popisu tohoto období jsem čerpala zejména z archivních materiálů – ze zápisů z výročních schůzí místního odboru Národní jednoty a z kronik obou obcí. Starší obecní písemnosti Butovic jsou převážně v němčině, kroniky jsou psané kurentem. To pro mne představovalo určitý problém, který se mi podařilo vyřešit. S překladem mi pomohl pan Josef Slováček, který se naučil číst texty psané kurentem jako student ve 30. letech minulého století. Přestože se jedná o nejstarší období existence veřejných knihoven, je v archivech dostatečné množství materiálu, na základě kterého jsem mohla vznik a první roky života knihoven bez problémů popsat. Velké potíže nastaly při hledání informací z let 2. světové války a z prvních poválečných roků. Nenašla jsem téměř nic a musela jsem se spolehnout na vzpomínky pamětníků. Bohužel tito lidé jsou již ve velmi vysokém věku (80–90 let) a mnozí z nich do knihovny nikdy nevzkročili.

Přesto se mi snažili ze všech sil pomoci. Tímto bych chtěla poděkovat panu Lotharu Kudlovi, který mi společně s paní Dorotheou Lippert a Ernou Piez umožnil popsat poválečný osud německé obecní knihovny v Butovicích. Jedná se zřejmě o jednu z posledních možností získat informace o této knihovně, protože obě ženy žijí v Německu, kam byly odsunuty v roce 1946. Do Butovic se vracejí jedenkrát ročně na krátkou návštěvu. Vzhledem k jejich věku však lze předpokládat, že tyto návštěvy již nebudou dlouho trvat.

Nahlédnout do historie závodní knihovny továrny na vagony mi pomohla studie Jaroslava Pracného.¹ Podařilo se mi oslovit jeho dceru – paní Marii Jantovou. Ta na základě mé prosby prohledala pozůstalost svého otce a tuto studii našla. Můžu říci, že se opět jednalo o poslední možnost, jak do ní nahlédnout, protože paní Jantová brzy poté zemřela.

Při popisu 60.–80. let minulého století v knihovnách Studénky jsem vycházela zejména ze vzpomínek bývalých knihovnic a ze zápisů kroniky města. Kronikář pan Jan Vančura byl vždy velkým znalcem historie Studénky a Butovic. Přiznávám, že jsem se spoléhala na jeho pomoc při tvorbě této práce. Bohužel pan Vančura je natolik zdravotně indisponován, že jsem se s ním nemohla ani jednou setkat a musela jsem vycházet pouze z jeho prací. Během jedné z návštěv pamětníků se mi podařilo objevit jednu z kronik pana Vančury, která byla již dlouho postrádána. Při zpracování 90. let minulého století a období po roce 2000 jsem čerpala také ze zápisů městské kroniky, ale hlavně z vyprávění vedoucí Městské knihovny Studénka paní Hany Bajnarové.

Z reakcí lidí, se kterými jsem se během hledání informací setkávala, jsem vyrozuměla, že o mou práci je ve Studénce zájem nejen ze strany pracovníků knihovny a městského úřadu. Zjistila jsem, že zde žije mnoho lidí, které zajímá historie jejich města. Proto doufám, že je nezklamou a tato studie bude pro celé město Studénku přínosem.

¹ PRACNÝ, Jaroslav. *Kronika knihovny ZK ROH Vagónka Studénka n .p.* [Studénka: J. Pracný, 1972]. Strojopis. At: Studénka: Marie Jantová.

1 Město Studénka

Město Studénka vzniklo 1. 1. 1959 spojením dvou obcí – Butovic a Studénky. Je to nejmladší město okresu Nový Jičín. Leží v Moravskoslezském kraji, v území nazývané Moravská brána. Přirozenou osou tohoto území je řeka Odra, kolem jejích břehů se rozkládá rovina. Na jihovýchodě od Studénky můžeme vidět Beskydy, na severozápadě Oderské vrchy. Moravská brána vždy sloužila jako přirozená cesta pohybu lidí, později zde vedly důležité obchodní cesty. Proto existují důkazy o osídlení této oblasti již z doby 70 000–40 000 let př. n. l. Na území Butovic bylo nalezeno pohřebiště lidu lužické kultury – z tzv. kultury popelnicových polí. Kolonizace Poodří začala asi v 2. polovině 13. století. Obě původní vesnice vznikly jako lesní lánové vsi, později se zde rozvinula domkařská kolonizace. Třebaže Studénka a Butovice jsou odedávna sousední vesnice, vyvíjely se rozličně, a to zejména z důvodu jejich národnostního složení. Proto je jejich historie popisována odděleně.

1.1 Historie a národnostní poměry Butovic

Kamil Štencel uvádí, že Butovice se poprvé připomínají v roce 1324, kdy petrovický fojt dostává právo založit novou ves – Bothenwald. Původně ves asi patřila k Opavsku a fulneckému panství. Od roku 1411 se stala součástí štramberského panství pánů z Kravař. Tento rod roku 1434 vymřel a Butovice postupně vlastnilo několik majitelů. Nakonec je získal Jan ze Žerotína, který tento svůj nový majetek zapsal do moravských zemských desek. Důsledkem toho bylo, že se Butovice staly moravskou enklávou obklopenou slezským územím. V roce 1584 připadly kunínskému (kunvaldskému) panství, později velkostatku Kunín – Suchdol. Byly jeho součástí až do roku 1947, kdy byl majetek posledních majitelů Butovic, rodu Bauer-Chlumeckých, konfiskován.

Předpokládá se, že v době založení byla vesnice česká. Ovšem celé území těžce poznamenala třicetiletá válka (1618–1648). V kraji byli Dánové a také polská vojska. Butovice byly v roce 1620 vypleněny polskými kozáky, později Švédy. Vesnici zasáhl mor. Takže v roce 1624 je zde uváděno 20 opuštěných statků ze 76 původních. Tak došlo k znovuosídlování. Přišli sem němečtí přistěhovalci z okolí Ratiboře. Vesnice se stala německou, převážně luterského vyznání. Na konci 19. století byly Butovice jednou

z největších osad tzv. Moravského Kravařska. Počet obyvatel byl kolem 2 500. Charakter původně zemědělské obce se změnil se stavbou Severní dráhy císaře Ferdinanda, tedy trati vedoucí z Přerova do Bohumína. Mnoho obyvatel získalo práci v podnicích průmyslové Ostravy. Největší změny přišly se vznikem továrny na výrobu železničních vozů Adolfa Schustaly. Hlavní sídlo bylo ve Studénce, ale továrna ležela převážně na katastru Butovic. Továrna byla založena v roce 1901. V její blízkosti byla postavena tovární kolonie, kde žili čeští dělníci.² Ti se tak ocitli ve zcela německém prostředí. Dojížděli za nimi osvětoví pracovníci z Příbora a dováželi jim i české knihy. Společenský a spolkový život dělníků se soustřeďoval v hostinci „Na špici“ (č. 136, dnes restaurace Na Nádraží). Jednalo se o původně panský hostinec, který byl v provozu od roku 1846. Pořádala se tam divadelní představení místních českých ochotnických spolků. Výtěžek z těchto představení byl později často věnován na potřeby nově vzniklé české knihovny a školy.³ Jednotlivé odborové organizace (kovodělníci, zámečníci, soustružníci ...) měli ve spolkové místnosti tohoto hostince své skříně s účetními doklady, seznamy členů a také s knihovničkou s odbornou i zábavnou literaturou.⁴ Tato menšina se značně rozrostla po roce 1918. Zatímco v roce 1900 bylo v obci 2 548 Němců a 30 Čechů, v roce 1930 to bylo 2 765 Němců a již 665 Čechů. To se projevilo v rostoucím národnostním napětí, zejména v boji o vznik české školy.

Historii školství v Butovicích popisuje ve své práci Dagmar Molíková. Nejstarší zmínka o škole pochází ze 17. století od místního rodáka Hanse Bärnera-Vlčka, písaře a později duchovního. Jeho rukopisy byly nalezeny ve věžičce kaple sv. Anny založené v roce 1540. Nedochovaly se, zůstaly pouze zlomky jejich opisů. Hans Bärner-Vlček popisuje přepadení Butovic polskými kozáky v roce 1620, kdy byl také zabit místní učitel Ondřej Schwarz, který učil v Butovicích od roku 1572. Škola byla zřejmě evangelická. Od roku 1673 se vyučovalo pravidelně. Na školu měla velký vliv hraběnka Walburga Truchses-Zeillová, majitelka kunvaldského panství. V roce 1907 byla postavena měšťanská chlapecká škola (dnešní ZŠ na ulici Butovické). V Butovicích se vyučovalo pouze německy. Obrat nastal po roce 1901, kdy se začal zvyšovat počet dětí z českých rodin. Jejich rodiče měli zájem na tom, aby navštěvovaly českou školu. To

²ŠTENCEL, Kamil et al. *Studénka*. Ostrava: Montanex, 2004. Historie, s. 9-22. ISBN 80-7225-147-3.

³MACEK, Stanislav. *120 let ochotnického divadla ve Studénce*. Studénka: Městské kulturní středisko, 2006.

⁴PRACNÝ, Jaroslav. *Kronika knihovny ZK ROH Vagónka Studénka n. p.* [Studénka: J. Pracný, 1972]. Strojopis. At: Studénka: Marie Jantová.

značně rozvířilo život v převážně německé obci, a nejen tam, také v širokém okolí. Rodiče českých dětí se pokusili o zřízení soukromé české školy, kterou by vydržovala Ústřední matice školská v Praze. Z tohoto důvodu byl založen místní odbor Národní jednoty a byl ustanoven Výbor pro zřízení české školy. Byl zakoupen pozemek, kde měla škola stát. Avšak stavbě zabránil obecní výbor Butovic. Proto byl zakoupen domek strojvůdce štramberské dráhy Čecha Mikuláše Demla v dolní části Butovic (dnes ul. Matiční č. 4, v blízkosti hostince Na Kmínku). M. Deml pod záminkou, že v domku zřídí obchod, provedl jeho přestavbu. V roce 1911 zemský výbor v Brně nařídil provést kolaudaci nové školní budovy. To obecní výbor několikrát odmítl, třebaže starosta dostal pokutu a hrozilo mu sesazení. Ústřední matice školská školu otevřela v lednu 1912 a butovický obecní výbor ji za 14 dní - 25. 1. 1912 uzavřel a zapečetil s odůvodněním, že budova nebyla zkolaudována. Proto byla zorganizována domácí výuka. Tento boj trval celkem dva roky. Do sporu se zapojily postupně Národní jednoty, Ústřední matice školská, čeští poslanci, okresní školská rada, zemský výbor a zemské místodržitelství. Bylo svoláno deset různých komisí. Na spor reagovalo i okolí Butovic. Některé české vesnice projevíly svou solidaritu s butovickými Čechy tak, že nepovolily otevření menšinových německých škol (Krumpach, Trnávka). V listopadu 1912 zemský výbor uznal budovu za vyhovující a škola byla v březnu 1913 definitivně otevřena jako jedna ze dvou matičních škol na Novojičínsku. Na tento spor měli velký vliv i němečtí majitelé a úředníci továrny na vagony. Ti zneužívali svého postavení k tlaku na své dělníky. Takže se stalo, že v roce 1913 se do české školy přihlásilo z původních 70–80 žáků pouze 17. Po vzniku Československé republiky se situace zlepšila. V roce 1926 byla postavena nová česká škola uprostřed dělnické kolonie (dnes škola na ul. Tovární). Byla tam zřízena také česká mateřská školka.⁵

V roce 1935 otevřel místní odbor Národní jednoty (dále jen NJ) novou spolkovou místnost ve škole. Její součástí byla také veřejná čítárna časopisů. Bylo zde vyloženo asi 40 časopisů, z toho 8 deníků, 13 týdeníků, 7 obrázkových časopisů, 12 měsíčníků, 5 týdenních revue a další brožurky a periodické časopisy. Jednalo se například o časopisy Přítomnost, Kruh literární, Moravskoslezská vozovka. Na svou činnost získala do začátku 100 Kč od okresního osvětového sboru. Většinu časopiseckého fondu čítárna získala od odběratelů z řad členů NJ, dále objednávkou

⁵ MOLÍKOVÁ, Dagmar. *Dějiny školství v Butovicích*. Bílovec: Gymnázium M. Koperníka, 1985. Strojopis. At: Studénka: Dagmar Válková.

místního odboru NJ a z Ústředí NJ v Olomouci. Cílem této čítárny bylo „*umožnit získání širšího rozhledu a hlubšího vzdělání zdejší menšiny*“.⁶ Správcem se stala slečna Hofmanová a učitel Květoslav Kadlčík. Čítárna byla otevřena dvakrát týdně 2–3 hodiny. Průměrná návštěva byla asi 15 čtenářů denně. V roce 1937 nastal v Butovicích velký rozvoj české spolkové činnosti. Asi 600 lidí bylo organizováno v 19 různých spolcích. Mezi nejvýznamnější patřilo Divadelní sdružení Kollár, které bylo založeno z podnětu českých pracovníků vagonky.⁷ O rok později byla, v již státní české škole, otevřena žakovská knihovna. Po 2. světové válce byla umístěna česká měšťanská škola do budovy bývalé německé školy na ulici Butovické a zde byla znovu zřízena učitelská a žakovská knihovna. Měla však pouze několik svazků.

Ve 30. letech narůstalo v Butovicích národnostní napětí. To se projevilo i ve volbách v roce 1935, kdy Henleinova Sudetendeutsche Partei (dále jen SDP) získala 857 hlasů a KSČ, kterou volili především čeští dělníci ze „Staré kolonie“, 390 hlasů.⁸ 10. 10. 1938 byly Butovice obsazeny německým vojskem. Život české menšiny v Butovicích v období 2. světové války částečně popisuje Jan Vančura. Činnost českých škol a spolků byla zastavena, veškeré jejich písemnosti byly zničeny a jejich jmění bylo zabaveno. Práce v továrně pokračovaly, ale bez českých dělníků. Po Mnichovu bylo z obce evakuováno 35 českých rodin a také česká škola. Z 850 českých obyvatel zůstalo jen 350. Do budovy české obecné školy byly umístěny oddíly Hitlerjugend. Majetek NJ byl zabaven, její členové byli vyslýcháni, dokonce i předseda Jan Šmudla, který byl v této době již starší pán (nar. 1872). Spolkový katastr byl Němci odvezen neznámo kam.⁹

Butovice byly osvobozeny 2. května 1945. Němečtí obyvatelé před frontou uprchli, někteří až k Potštátu. Během 2–3 vteřin bylo po zásahu katů úplně zničeno centrum obce, shořel také obecní archiv.¹⁰ Prázdné domy německých obyvatel byly vyrabovány. Centrum nebylo již nikdy v původní podobě obnoveno. V roce 1946 bylo odsunuto 2 200 butovických Němců. Nově se přistěhovali lidé ze Studénky, Frýdku,

⁶ Státní okresní archiv Nový Jičín, Národní jednota – místní odbor Butovice 1911–1938, č. listu NAD 151. (Nezpracováno).

⁷ Tamtéž, č. listu NAD 151.

⁸ BARTOŠ, Josef. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, sv. 14, Okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-583-7.

⁹ Zemský archiv v Opavě, Krajský národní výbor v Ostravě, kart. č. 358, Národní jednota pro východní Moravu.

¹⁰ Státní okresní archiv Nový Jičín, Kadlčík Květoslav 1935–1972, č. listu NAD 730. (Nezpracováno).

Valašska a také 15 volyňských Čechů. Z původních německých obyvatel mohlo zůstat pouze 47 občanů.¹¹

1.2 Historie a národnostní poměry Studénky

Podle Kamila Štencle byl nejstarší známý majitel Studénky Čeněk z Tvorkova. První písemná zmínka je z roku 1436, kdy byla Studénka zapsána do zemských desek jako majetek Jana Třebického z Pozdětína. Další majitelé se rychle střídali. V letech 1749–1750 nechal jeden z nich, Josef Kryštof Ondřej Řemplínský z Berečka, postavit v blízkosti původního zámku novou barokní budovu – tzv. nový zámek. Josef Kryštof Ondřej vlastnil mnoho spisů o alchymii a kabale. Tato knihovna se po prodeji zámku v 70. letech 18. století dostala na zámek v Nové Horce. Ten byl na sklonku 2. světové války vyrabován. Jeho vybavení i s knihami bylo rozkradeno a zničeno. Posledními majiteli Studénky byli Blücherové z Wahlstattu, kterým byl majetek v našem kraji po 2. světové válce zkonfiskován.¹²

Za zápisů Pamětní knihy Studénky se dozvídáme, že národnostní poměry byly v obci opačné než v Butovicích. Od svého založení byla česká. Od roku 1889 probíhaly schůze obecního výboru česky. Německé obyvatelstvo do Studénky přišlo až v polovině 19. století v souvislosti s průmyslovým rozvojem obce. Byl zde postaven mlýn, cukrovar a cihelna, později Severní dráha císaře Ferdinanda a továrna na výrobu vagonů. Majitelé továrny, úředníci a kvalifikovaní odborníci byli Němci. Ve Studénce v roce 1900 bylo 1 785 Čechů a 296 Němců, o 21 let později to bylo 2 299 Čechů a 266 Němců.

První zpráva o škole je z roku 1714, kdy ještě nebyla povinná školní docházka. Od školního roku 1896/1897 se učilo česky. V roce 1857 měla učitelská knihovna ve Studénce šest svazků, z toho dva české. Chudobinská knihovna měla 12 knih. Většinou čítanky a české evangelium. Žákovská knihovna byla zřízena až v roce 1910, kdy Sokol věnoval 50 korun na zakoupení knih. Na nátlak c. k. hejtmanství musela Studénka v roce 1903 zřídit a vystavět německou školu. V roce 1919 byla otevřena česká měšťánská škola.¹³

¹¹ VANČURA, Jan. *Kronika města Studénky: přehled za léta 1945–73: s přihlédnutím zejména k butovické části*. [Studénka: J. Vančura, 1973]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

¹² ŠTENCEL, Kamil et al. *Studénka*. Ostrava: Montanex, 2004. Historie, s. 9-22. ISBN 80-7225-147-3.

¹³ MOLÍKOVÁ, Dagmar. *České školství na Bílovecku v letech 1896–1938*. Olomouc, 1990. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 1990.

V roce 1919 začala pracovat Osvětová rada, která pořádala večerní lidovou školu. V roce 1934 byla otevřena v Dělnickém domě veřejná čítárna.¹⁴ Dělnický dům vybudovala Sociálně demokratická strana jako svůj spolkový dům. Otevřen byl v roce 1932. Od roku 1971 je majetkem města Studénky.¹⁵ Čítárna byla určena zejména nezaměstnaným, kterých bylo v době krize ve Studénce hodně. Průměrná denní návštěva byla 15 osob. V zimních měsících byla otevřena denně. Časopisy dodávali jednotlivci, převážně místní. Obec hradila provoz – na zřízení čítárny bylo určeno 1 500 Kč a další roky dostávala čítárna na provoz 600–700 Kč.

11. 10. 1938 Studénku, která patřila také do Sudet, obsadilo německé vojsko. Čeští zastupitelé byli sesazeni a nahradili je Němci ze Studénky. V roce 1939 bylo provedeno sčítání lidu. Výsledky nebyly zveřejněny, ale ze soukromých zpráv se doneslo, že ve Studénce se k německé národnosti přihlásilo pouze 513 lidí, k české 2 625. V téže roce byl proveden soupis jmění všech místních spolků a organizací. V roce 1940 byla uspořádána sbírka papíru, kdy školy a úřady musely vyřazovat i české knihy. Období okupace znamenalo pro Studénku zákaz českých spolků, knihoven, časopisů a zabavení jejich jmění. Také Studénka byla osvobozena 2. května 1945. Po válce bylo odsunuto asi 250 německých obyvatel.¹⁶

¹⁴ BAINAR, Karel. *Pamětní kniha obce Studénky 1927–1945*. [Studénka: K. Bainar, 1927–1946]. Rukopis. At: Nový Jičín: Státní okresní archiv.

¹⁵ MACEK, Stanislav. *120 let ochotnického divadla ve Studénce*. Studénka: Městské kulturní středisko, 2006.

¹⁶ BAINAR, Karel. *Pamětní kniha obce Studénky 1927–1945*. [Studénka: K. Bainar, 1927–1946]. Rukopis. At: Nový Jičín: Státní okresní archiv.

2 Veřejné knihovny v Butovicích do roku 1959

2.1 Česká obecní knihovna

2.1.1 Národní jednota pro východní Moravu

Podle Karla Sommera vznikaly jako protiváha německých nacionálních spolků na našem území české obranné spolky. V národnostně smíšených regionech to byla zejména Národní jednota. 28. 6. 1885 se konala ustavující valná hromada Národní jednoty pro východní Moravu (dále jen NJVM) v Olomouci. Její odbory byly zakládány i na střední a severní Moravě a také na území českého Slezska. Bylo ustanoveno pět pracovních sekcí – národní, školská, knihovní, živnostenská a národohospodářská. V prvním roce své existence měla NJVM 4 356 členů a 70 odborů. K zásadní změně došlo až po roce 1907, kdy se řada čtenářských kroužků a ochotnických divadelních souborů změnila v místní odbory Národní jednoty. V roce 1908 měla NJVM 222 odborů, o pět let později již 522. Hlavními cíli NJVM bylo zejména povznesení národního života v oblastech s českou menšinou. To vše pomocí přednášek, schůzí, výletů, slavností a výstav. Dále NJVM vydávala a rozšiřovala české knihy, zakládala knihovny, školy, peněžní ústavy. Pomáhala obstarávat místa pro učně a čeled v živnostech a v obchodě. Místní odbory také usilovaly o obsazování míst na poštách, dráhách, státních úřadech a na četnictvu Čechy. Další jejich činnost se týkala kupování nemovitostí, stavebních parcel a zemědělských pozemků v oblastech s většinou německých obyvatel. V několika takových místech byly Národní jednotou postaveny domky pro českou menšinu, např. v roce 1930 v Butovicích. V období světové hospodářské krize se odbory NJVM staraly o nezaměstnané české dělníky. To se týkalo ve velké míře i butovických dělníků. V této době byla sociální situace v dělnické kolonii velmi špatná, a proto se mnozí z obyvatel kolonie radikalizovali. Přestoupili z Československé sociálně demokratické strany do Komunistické strany Československa.¹⁷ NJVM se zapojila i do pozemkové reformy, která začala v roce 1919. NJVM trvala na přednostním přidělování rozparcelovaného území Čechům. V roce 1927 byla tato reforma dokončena na východní a severní Moravě a půda byla vesměs předána českým žadatelům. Peněžní prostředky získávala jednota z příspěvků členů,

¹⁷ Školní kronika. [Butovice: s.n., 1911–1938]. Rukopis. At: Studénka: ZŠ Studénka, ul. Tovární.

z darů, ze sbírek a z výnosů přednášek, zábav a slavností. Dále z prodeje odznaků, legitimací, knih, brožur, z předplatného svého časopisu „Stráž Moravy“ a z prodeje „Moravských zápalek“. Nejvíce financí NJVM vydala na péči o české menšinové školy a ošacování a stravování školní mládeže, na nadílky dětem ze sociálně slabých rodin, na zakládání a provoz knihoven.

Prioritou bylo zakládání českých soukromých škol a péče o ně. Týkalo se to také mateřských škol. Ty byly považovány za jazykovou přípravu pro přijetí na obecné školy. Další důležitou činností bylo zřizování veřejných knihoven a péče o ně. Již v roce 1885 rozeslala NJVM 2 600 knih, později se zaměřila na obsahovou kvalitu publikací. V roce 1909 mělo 175 místních odborů ve svých knihovnách 51 409 titulů, o čtyři roky později vlastnilo 353 místních odborů 103 848 titulů. Ústřední výbor NJVM pořádal v roce 1910 knihovnický kurz a vydal také brožury s metodickými poučkami pro pomoc knihovníkům. Do jednotlivých odborů byly zasílány i časopisy. Knihovny NJVM byly v popředí knihovnických činností na Moravě. V roce 1919 měla 291 knihoven a 87 696 svazků. V nově vzniklé Československé republice se knihovny Národní jednoty, na základě Zákona o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb.,¹⁸ převáděly na obce nebo je místní odbory NJVM obcím propůjčovaly. Některé se sloučily s knihovnami jiných spolků, a společně tak vytvořily veřejnou obecní knihovnu. Obec byla povinná zřídit a provozovat (pomocí pravidelného příspěvku) obecní knihovnu, v obcích s národnostní menšinou také menšinovou obecní knihovnu. V německých obcích s českou menšinou často nebyl tento zákon respektován. Proto musely vypomoci odbory NJVM. V roce 1919 darovaly českým menšinám okolo 5 000 knih. O rok později bylo registrováno 67 menšinových obecních knihoven s 15 265 svazky. Polovinu z těchto knih věnoval Ústřední výbor NJVM. Tyto knihovny byly většinou umístěny v menšinových školách a knihovníky byli často učitelé. Ve 30. letech poskytovala NJVM každoročně menšinovým knihovnám 1 500–5 000 knih. Tyto knihovny představovaly pro Národní jednotu pomocníky při její činnosti pro zvyšování národního uvědomění.¹⁹

¹⁸ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 430 ze dne 22. července 1919 o veřejných knihovnách. In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1919, částka 88, s. 572.

¹⁹ SOMMER, Karel. Příspěvek k historii Národní jednoty pro východní Moravu v letech 1918–1938. *Časopis Slezského zemského muzea*. Série B. Vědy historické. 1999, roč. 48, č. 1/3, s. 1–33. ISSN 0323-0678.

2.1.2 Knihovna Národní jednoty v Butovicích

Vznik veřejné české knihovny v Butovicích souvisí se založením místního odboru Národní jednoty, který byl odborem NJVM v Olomouci. O jeho činnosti a o historii jeho knihovny se dozvídáme ze zápisů z výročních schůzí odboru. V Butovicích byla Národní jednota založena 6. 1. 1908. Zrušena byla v roce 1939 a znovu obnovena po válce v roce 1946. Bohužel pouze na dobu tří let. V roce 1949 byla všem místním odborům spolku NJVM definitivně ukončena činnost.²⁰ Butovická NJ nevznikla ze čtenářského nebo ochotnického spolku. Byla založena za účelem zřízení české školy. Při vzniku měla 36 členů. Předsedou se stal Karel Gloss, jednatelem František Zapletal a pokladníkem kovář a později tovární mistr z místní vagonky Jan Šmudla. Karel Gloss za necelý rok odjel do Ameriky a místo něj byl zvolen Jan Šmudla. V čele místního odboru NJ stál po celou dobu jeho existence. Od počátku odbor shromažďoval české knihy. Již v prvním roce svého trvání měl 38 svazků, z toho 30 zaslal Ústřední výbor NJVM. V roce 1911 byla knihovna společně s ostatním majetkem Národní jednoty přestěhována do české mateřské školy. Funkci knihovníka převzal učitel Václav Frous. Po zapečetění školy (25. 1. 1912) byla knihovna dočasně přestěhována do spolkové místnosti v hostinci pana Steina (dnes Penzion Krásná Marie). Na výroční schůzi v roce 1913 bylo konstatováno, že odbor vlastní lidovou knihovnu, která vznikla za přispění Ústředního výboru NJ v Olomouci. Má 75 svazků a k použití také knihovnu školního výboru NJ, která má 126 svazků. Dále byla pro školní děti zřízena knihovna Ústřední matice školní s 66 hojně využívanými svazky. V. Frous pořídil seznam knih všech tří knihoven. Knihy byly očíslované a označené, lze se domnívat, že byly opřirůstkované a osignované. Novým knihovníkem byl zvolen Viktor Londyn a půjčovní doba byla určena na neděli od 9 do 11 hodin. Poplatek z jedné knihy byl 2 haléře. Na následující schůzi roce 1914 byl knihovník obviněn z toho, že již delší dobu nedochází půjčovat knihy. Čtenáři si knihy vyměňovali mezi sebou a byli velmi roztrpčeni. V knihovně byl velký nepořádek, některé knihy chyběly. Čtenářů bylo evidováno 31, bylo vybráno 5,30 korun. Protože školní výbor po otevření české školy ukončil svou činnost, předal svou knihovnu do lidové knihovny. Ta tak měla celkem 245 knih. Počet čtenářů byl 31. Knihovníkem byl zvolen pan Štechr. Později získala knihovna darem 23 vázaných knih, 40 nevázaných a 5 vědeckých. Během 1. světové války majetek Národní jednoty, tedy

²⁰ Zemský archiv v Opavě, Krajský národní výbor v Ostravě, kart. č. 358, Národní jednota pro východní Moravu.

i knihovnu, spravovali pouze předseda a knihovník. Byl všeobecný zákaz spolkové činnosti. Knihy se nepůjčovaly a hodně jich zůstalo mezi čtenáři. Po válce byl zjištěn velký úbytek knih. Zůstalo jich pouze 96. V roce 1920 byla knihovna přemístěna z matiční školy do budovy české školy ve Staré kolonii, do dělnické opatrovny č. 364 (tzv. kasárna). O rok později byl knihovní fond doplněn. Knihovna měla 272 svazků a 102 čtenářů. Z toho 78 bylo mladistvých. Půjčovaly se především díla Aloise Jiráska, Karla Václava Raise, Bohumila Zahradníka-Brodského a Václava Beneše Třebízského.

2.1.3 Česká menšinová obecní knihovna

15. 3. 1922 vznikla z knihovny Národní jednoty menšinová obecní knihovna. Dle Zákona o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb.²¹ byla každá obec s národnostní menšinou vykazující podle posledního sčítání lidu aspoň 400 osob nebo obec, ve které působila menšinová škola, povinná zřídit pro tuto menšinu knihovnu s čítárnou a příruční knihovnou nebo zvláštní oddělení knihovny všeobecné. Působila-li v obci již nějaká knihovna, mohla být buď obcí převzata, nebo zůstala původnímu vlastníkovu a dostávala od obce každoročně subvenci. Knihovnu řídila knihovní rada, která se scházela jednou za čtvrt roku. Všichni členové museli být příslušníky národnostní menšiny. Knihovní rada měla za povinnost jmenovat knihovníka a výpomocné síly, postarat se o to, aby dostávali plat. Dále vedla finanční správu knihovny, rozhodovala o nákupu a vyřazování knih, ustanovila pravidla pro vypůjčování knih a využívání čítárny. Každý rok musela podat písemnou zprávu o své činnosti obecnímu zastupitelstvu. Knihovník měl v této radě pouze poradní hlas. Náklady na zřízení a udržování knihovny hradila obec. Minimální roční částka v obci do 5 000 obyvatel byla 50 haléřů na hlavu. U menšinových knihoven byla částka určena podle počtu příslušníků národnostní menšiny v obci. V Butovicích to bylo asi 250 Kč ročně.²²

Menšinová knihovna v Butovicích získala v roce svého založení dvouroční obecní příspěvek 490 Kč a zakoupila za něj knihy od Osvětového svazu v Praze. Měla tak 349 svazků od 139 spisovatelů českých, 12 ruských, 3 jihoslovanských, 5 Poláků a 39 dalších různých národností. Knihovní rada měla čtyři členy. Předsedou byl člen

²¹ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 430 ze dne 22. července 1919 o veřejných knihovnách. In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1919, částka 88, s. 572.

²² Tamtéž, s. 572.

Národní jednoty, jednatel byl z řad čtenářů a dva členové byli z obecního zastupitelstva. Knihovníkem se stal učitel Rusek. Příjem knihovny se skládal z obecních příspěvků a darů. V letech 1923-1925 byl knihovníkem učitel Alois Šlézar, který se však především zabýval dětským divadelním souborem, působícím na české menšinové škole. V roce 1926 se knihovníkem stal učitel František Kostečka, který si o rok později prosadil pomocníka. Stala se jím slečna Kobrová. Pan Kostečka požadoval také důstojnější a účelnější zařízení knihovny. Zřejmě tehdy byla knihovna přestěhována do nové české školy (ul. Tovární). V roce 1928 měla knihovna 467 svazků a 90 čtenářů. Více nových knih nebylo možno z finančních důvodů zakoupit. Proto význam knihovny klesal.

Ve 30. letech rozšířila knihovna svůj knihovní fond také pomocí darů. Například získala několik knih slovenských autorů z důvodu lepšího poznání národa, se kterým jsme byli v jednom státě. Tyto knihy zaslal Ústřední výbor Národní jednoty. Příspěvky od obce získávala knihovna často jednorázově za období několika let. Knihovníkem byl učitel Alois Drlík. V roce 1937 měla knihovna 639 svazků a necelých 100 čtenářů, následující rok to bylo přes 700 knih.²³ Konec české menšinové knihovny v Butovicích nastal na popud butovických Němců 21. 6. 1939 na pangermánský „svátek slunovratu“. Nejdříve byl celý knihovní fond naházen do protiletceckých zákopů, později byl na území továrny, na bývalém letišti (dnes hala nové kovárny), spálen včetně dalších, různě sesbíraných českých knih. Tuto akci organizovala hitlerovská mládež a pořadatelé ve stejnokrojích SA a SS a proběhla za povinné účasti českého obyvatelstva. Slavnostní apel řídil úředník Kunz a projev měl zástupce ředitele vagonky Rahm (příslušník SS), jehož matka byla Češka.²⁴

Protože podobně skončila německá obecní knihovna – jen o pár let později, výsledkem bylo, že v roce 1946 neměly Butovice žádnou obecní knihovnu. Až v roce 1947 byla obnovena činnost knihovny v prvním patře budovy na ul. Butovické č. 53, vedle základní školy. Knihovna měla jednu místnost pro čtenáře. Fond dodala Krajská knihovna v Ostravě. Z archiválií Butovic se dozvídáme, že v tomto roce měla knihovna 232 svazků knihovního fondu. Knihovníkem byl Karel Makuch. Bohužel místnost půjčovny ještě nebyla připravená, a proto začala knihovna fungovat až o rok později. Předsedou knihovní rady v Butovicích byl Květoslav Kadlčík. Pan Kadlčík

²³ Státní okresní archiv Nový Jičín, Národní jednoty – místní odbor Butovice 1911–1938, č. listu NAD 151. (Nezpracováno).

²⁴ Státní okresní archiv Nový Jičín, Kadlčík Květoslav 1935–1972, č. listu NAD 730. (Nezpracováno).

(1906–1976) působil od roku 1928 do okupace jako učitel menšinové české školy v tovární kolonii. Potom odešel z Butovic a vrátil se až v roce 1945. Pracoval jako učitel a ředitel místních škol, působil i na školách v okolí Studénky. Nakonec se stal okresním školním inspektorem a v roce 1967 odešel do výslužby. Byl nejen pedagog, ale také vlastivědný spisovatel a historik. Je autorem studií a časopiseckých článků, které se týkaly historie Novojičínska a Bílovecka.²⁵ Karel Makuch byl učitelem školy na ul. Butovické. Jako knihovník absolvoval třítydenní knihovnický kurz. V knihovně vedl přírůstkový seznam a jmenný katalog. Pracoval tam do podzimu roku 1950, kdy ho vystřídala jeho kolegyně Ludmila Štefková (provdaná Rumplová). Ve stejném roce Školský, osvětový a tělovýchovný referát Okresního národního výboru ve své zprávě o prohlídce knihovny uvádí, že butovická knihovna má málo čtenářů, pouze 5, 5 % obyvatel obce. Příčinou byla zřejmě existence závodní knihovny továrny na vagony v Butovicích.²⁶ To, jaké měla pracovní podmínky knihovnice v 50. letech minulého století, ukazuje např. osobní závazek Ludmily Štefkové. Jedním z bodů tohoto závazku bylo: „*Dále se zavazuji, že do konce tohoto roku získám 17 nových čtenářů, hlavně z řad rolníků, které přesvědčím o nutnosti přečtení knihy Rozrušená země.*“²⁷

V roce 1960 byla obecní knihovna administrativně sloučena s obecní knihovnou ve Studénce. Celou tuto dobu působila v původních nevyhovujících prostorách.

²⁵ BALÁŠ, Miloslav. *Kulturní místopis Novojičínska: písemnictví, divadlo, umění, hudba, osvěta, věda, památky, tělovýchova, sport*. Nový Jičín: Vlastivědný ústav v Novém Jičíně, 1967, s. 225.

²⁶ Státní okresní archiv Nový Jičín, Městský národní výbor Butovice 1947–1958, inv. č. 141, kart. č. 20, knihovna.

²⁷ Tamtéž, inv. č. 141, kart. č. 20.

2.2 Závodní knihovna továrny na vagony

Podle Jaroslava Pracného, který ve své práci vycházel ze vzpomínek pamětníků, měli v místní továrně svou knihovnu němečtí zaměstnanci již před 1. světovou válkou. Knihovníkem byl František Andrys. Česká závodní knihovna se začala budovat v roce 1919. Tehdy technický úředník Rudolf Heisig kolem sebe soustředil kruh čtenářů a společně se závodním výborem prosadili u vedení závodu vznik české knihovny. Nacházela se v tzv. humanitní budově (v továrním areálu vlevo od hlavní brány, později zde pracoval Socialistický svaz mládeže a Revoluční odborové hnutí). Ředitelství továrny věnovalo nové knihovně 20 000 Kč a nechalo zhotovit v truhlářské dílně vhodné skříně pro uložení knih. Byl zvolen knihovník a knihovní rada, vypracován výpůjční řád. Oficiální název knihovny zněl: Knihovna zaměstnanců Studénské továrny na vagóny v Butovicích. Provoz byl zahájen v roce 1921. Knihovníci byli voleni z řad úředníků a pracovali bez nároků na odměnu. Byli to postupně: Otto Říčka, Josef Janásek, Eduard Vaněk, Vojtěch Holub a Josef Radvanský. Knihovna byla otevřena jeden den v týdnu, vždy po pracovní době. Za každou půjčenou knihu byla složena záloha 3 Kč, která byla po odevzdání knihy vrácena. Půjčovné bylo 20 haléřů za jednu knihu. Průměrný počet čtenářů byl ročně asi 200 osob, v době nezaměstnanosti asi 100. V roce 1931 vlastnila knihovna 2 000 svazků. Po okupaci v roce 1938 nedošlo ke ztrátě této knihovny, protože butovičtí Němci neměli odvahu nechat zničit majetek továrny. Proto byla knihovna uložena na půdu. Během války měli Němci jiné starosti a na knihovnu zapoměli. Knihovna přežila i bombardování závodu. Německá závodní knihovna byla v provozu i během války. Jen po okupaci, v roce 1939, z ní byly vyřazeny knihy označené za protinacistické a knihy židovských autorů.

Po válce byla německá závodní knihovna předána Okresnímu výboru v Novém Jičíně a na její místo byla přenesena z půdy česká závodní knihovna. Byla provedena inventarizace a katalogizace knih. Zůstalo 1 414 svazků. Ředitelství podniku věnovalo 7 000 Kč na nákup knih. Knihovníkem se stali Zdeněk Šrubař a Josef Radvanský. Funkce knihovníka byla dále bezplatná. Knihovna měla 160 čtenářů. Na každou půjčenou knihu museli čtenáři složit zálohu 10 Kč a zaplatit 20 haléřů půjčového. Po Únoru 1948 se do knihovny dostavili příslušníci Sboru národní bezpečnosti z Nového Jičína, kteří vyřadili podle přineseného seznamu asi 250 knih. O dva roky později proběhlo další vyřazování – asi 40 knih. V roce 1951 byla knihovna přestěhována do

prvního poschodí závodního hotelu. Bylo zde zřízeno oddělení pro děti a mládež. Knihovníkem se stal Jaroslav Kalhous. Závodní hotel byl postaven v roce 1901 zároveň s továrnou na vagony. Nejdříve sloužil hlavně německým organizacím, např. Dělnickému tělovýchovnému a sportovnímu spolku. Po vzniku Československé republiky se stal přístupným ve větší míře i českým spolkům a dělnickým odborovým organizacím.²⁸ V roce 1952 vzniká Závodní klub a knihovna se stává jeho součástí. Název knihovny se mění na Knihovna Závodního klubu Tatra. Celou dobu přispívala továrna ročně 7 000–10 000 Kč na provoz knihovny a nákup knih. Po měnové reformě v roce 1953 tento příspěvek klesl na 2 000 Kč a to nestačilo. Později se příspěvek opět začal zvedat. Vznikaly pobočky knihovny, např. na dílnách nebo v rekreačních střediscích továrny. Nejvíce měla knihovna šest poboček. V roce 1957 se stal druhým knihovníkem Ladislav Pjenták. V témže roce měla knihovna 3 692 svazků. Od roku 1959 byla práce v knihovně odměňována podle počtu odpracovaných hodin.²⁹

2.3 Německá obecní knihovna

Němečtí obyvatelé žili bohatým spolkovým životem. V roce 1927 bylo v Butovicích asi 30 německých spolků. Nejstarší byl z roku 1873. Další byly například Bund der Deutschen (Nordmährens) – Svaz Němců, Deutscher Schulverein – Školský spolek nebo Vorwärts – spolek socialně-demokratické dělnické mládeže. Spolková místnost byla v patře starého Obecního hostince. V roce 1935 vznikl muzejní spolek. O rok později bylo slavnostně otevřeno v budově školy na Butovické ulici muzeum. Mělo dvě místnosti. V první bylo vystaveno nářadí, staré zařízení domácností, ruční práce, medaile, mince, hodiny ... V druhé místnosti byly staré písemnosti, knihy a obrazy. Jedním z exponátů byl Říšský zákoník z roku 1556, který byl nejstarší vystavenou knihou.³⁰

Podle nařízení vlády z roku 1919³¹ musela být v obci zřízena obecní knihovna a ustanovena knihovní rada. Stalo se tak v roce 1921. Jako základ této knihovny byly

²⁸ MACEK, Stanislav. *120 let ochotnického divadla ve Studénce*. Studénka: Městské kulturní středisko, 2006.

²⁹ PRACNÝ, Jaroslav. *Kronika knihovny ZK ROH Vagónka Studénka n. p.* [Studénka: J. Pracný, 1972]. Strojopis. At: Studénka: Marie Jantová.

³⁰ *Základní škola Butovická* [online]. Studénka: Základní škola Butovická, 2008 [cit. 2012-02-02]. Historie školy. Dostupné z: <http://www.butovice.cz/historie.htm>

³¹ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 430 ze dne 22. července 1919 o veřejných knihovnách. In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1919, částka 88, s. 572.

převzaty knihy ze spolkové knihovny Bund der Deutschen (Nordmährens) a 300 svazků knihovny spolku Vorwärts. Do knihovny rady bylo určeno obecním zastupitelstvem 6 členů v čele s předsedou rady, kterým se stal učitel a později ředitel místní školy Josef Ullrich (1866-1939).³² Pan Ullrich byl také vlastivědný pracovník. Psal články pro časopis Das Kuhländche (Kravařsko), historické studie z minulosti obcí tzv. Moravského Kravařska a vydal dvě sbírky pověstí a pohádek z této oblasti.³³ Roční příspěvek na knihovnu činil asi 1 900 Kč. Pomocí tohoto příspěvku měla být knihovna každoročně doplňována novými svazky. Další písemné památky o této knihovně neexistují. Proto byly zbývající informace získané pouze od pamětníků. Knihovní fond obsahoval mimo jiné německé klasiky, encyklopedie, lexikony a také větší množství notového materiálu. Po válce byla knihovna přestěhována na půdu ZŠ na Butovické ul. Ve školním roce 1945/46 dostali nařízeno žáci této školy, aby po vyučování obcházeli s vozíky německé rodiny a odváželi jejich knihy. Protože tyto rodiny již věděly, že budou odsunuty a že si knihy nebudou moci s sebou vzít, odevzdaly je. Knihy byly uloženy na půdu k bývalé německé obecní knihovně. Později byly použity jako otop v kamnech jednotlivých tříd školy.

³² MICHEL, Karl. *Gedenkbuch der Gemeinde Botenwald*. [Botenwald: K. Michel, 1919–1938]. Rukopis. At: Nový Jičín: Státní okresní archiv.

³³ BALÁŠ, Miloslav. *Kulturní místopis Novojičínska: písemnictví, divadlo, umění, hudba, osvěta, věda, památky, tělovýchova, sport*. Nový Jičín: Vlastivědný ústav v Novém Jičíně, 1967, s. 225.

3 Veřejné knihovny v obci Studénka do roku 1959

3.1 Spolková veřejná knihovna v obci Studénka

Spolkovou činnost a vznik a vývoj veřejné knihovny ve Studénce zaznamenal kronikář Karel Bainer v Pamětní knize obce Studénka. V obci pracovalo několik spolků. Jako první vznikl v roce 1887 Sbor dobrovolných hasičů. Další spolky byly např. Havlíček (1906), Sokol (1908), Dělnická tělocvičná jednota (1908), Jednota československých legionářů (1922), Sdružení sociálně demokratických bezvěrců (1920), vzdělávací spolek Tábor. První veřejnou knihovnu měl čtenářsko-hospodářský spolek Slezan. Vznikl v roce 1897. Jeho zakladateli byli rolník Josef Dostal a učitel Vincenc Bainer. Knihovnu spravovali bratři Tymlové. Hrabyňský farář Jan Böhm, který se narodil ve Studénce, jí věnoval padesát knih. Knihovna tak měla dohromady 300 svazků. Slezan se později rozštěpil na Hospodářský spolek a čtenářsko-ochotnický spolek Havlíček. Ten měl svou spolkovou místnost v bývalém obecním hostinci (č. 67, dnes hostinec Mrkvica).³⁴ Podle stanov spolku *„účelem spolku jest a) vzdělávati svoje členy i širší veřejnost, b) zvelebovati společenskou zábavu a sice pořádáním poučných přednášek rázu nepolitického, zapůjčováním knih ze spolkové knihovny, pořádáním divadelních představení a spolkových zábav, dále pěstováním hudby a zpěvu.“*³⁵ Havlíček zanikl v roce 1922. *„Rozpuštění z důvodu, že již delší dobu nevyvíjí žádné spolkové činnosti.“*³⁶ Knihovna naštěstí zůstala zachována.

³⁴ MACEK, Stanislav. *120 let ochotnického divadla ve Studénce*. Studénka: Městské kulturní středisko, 2006.

³⁵ Zemský archiv v Opavě, Zemská vláda slezská v Opavě, inv. č. 2292, kart. č. 4720, čtenářsko-ochotnický spolek Havlíček.

³⁶ Tamtéž, inv. č. 2292, kart. č. 4720.

3.2 Česká a německá obecní knihovna

Česká obecní knihovna ve Studénce vznikla z veřejné knihovny spolku Havlíček. Stalo se tak v roce 1923 dle Zákona o veřejných knihovnách obecních č. 430/1919 Sb.³⁷ Obec ji podporovala roční částkou 1 000 Kč. Byla umístěna nad poštou v budově kampeličky. Vedením knihovny byl pověřen místní učitel Antonín Lhotský. V roce 1928 měla knihovna 585 svazků a 50 čtenářů. Podle knihovníka obyvatelé obce četli málo. Nejvíce si oblíbili dílo spisovatele Františka Sokola Tůmy, Alexandra Dumase, Bohumila Zahradníka-Brodského, Rudolfa Medka a Aloise Jiráska. V obci pracovala knihovnická rada. Např. v roce 1931 v ní působili učitel Ludvík Martinec a Vilém Tomášek. O čtyři roky později měla knihovna 897 svazků a 103 čtenářů. Byla umístěna stále v budově kampeličky, která byla nově opravená. Knihovníkem byl dále učitel Antonín Lhotský, který byl v obci kulturně činný 33 let. Věnoval se například divadelní režii v místních ochotnických divadelních spolcích, pořádal literárně-historické přednášky nebo působil jako jednatel Osvětové rady ve Studénce. Během okupace byla činnost knihovny pozastavena. Nejdříve musela podle zaslaného seznamu vyřadit „závadné“ knihy. Poté byly provedeny dvě prohlídky knihovního fondu. Podle oznámení starosty Studénky Emila Krischkeho (člena SDP) byla knihovna ke dni 23. 6. 1941 mimo provoz.³⁸ Po válce byla znovu otevřena. V letech 1949–1950 získala 180 nových knih, z nichž 44 daroval Národní pozemkový fond. Bylo založeno oddělení pro mládež. Počet čtenářů se zvýšil z 64 osob na 181. V roce 1950 měla knihovna přes 1 400 knih.

Ve Studénce do obsazení Sudet Velkoněmeckou říší německá obecní knihovna nebyla. Nové německé vedení obce knihovnu zřídilo. Byla zařízena pomocí darů z Říše. Např. zemský rada v Bílovci v roce 1942 věnoval knihovně 1 530 říšských marek na zařízení a vybavení knihovny. Obec Studénka ze stejného důvodu v tomto roce přispěla knihovně 930 říšskými markami. Knihovníkem se stal učitel Karl Sladetschek (nar. asi 1893), od roku 1942 učitel Karl Bräuer. Protože bräuer znamená česky sládek, lze se domnívat, že se jednalo o tutéž osobu. Knihovna byla umístěna v prostorách staré německé školy u železničního nádraží (zřejmě č. 216). V říjnu 1942 bylo dokončeno její

³⁷ ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 430 ze dne 22. července 1919 o veřejných knihovnách. In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1919, částka 88, s. 572.

³⁸ Státní okresní archiv Nový Jičín, Obecní knihovna ve Studénce 1939–1944, inv. č. 185, kart. č. 16, inv. č. 126, kart. č. 8

vybavení podle říšských předpisů. K 31. 3. 1944 měla 262 svazků knihovního fondu, 46 čtenářů, z toho byly 4 děti, a registrovala 397 výpůjček. Po válce zanikla.³⁹

³⁹ Státní okresní archiv Nový Jičín, Obecní knihovna ve Studénce 1939–1944, inv. č. 185, kart. č. 16, inv. č. 126, kart. č. 8.

4 Veřejné knihovny ve městě Studénka po roce 1959

4.1 Období do vzniku střediskového systému veřejných knihoven v okrese Nový Jičín

4.1.1 Lidové knihovny

1. 1. 1959 došlo k sloučení samospráv obcí Butovice a Studénka v jeden správní a hospodářský celek. Vzniklo tak město Studénka. Osvětová beseda v tomto městě měla dvě lidové knihovny. Jejich činnost a vývoj popisuje Kronika města Studénky. V místní části Butovice byla knihovna stále umístěna vedle základní školy na ul. Butovické, v domku, který patřil městu. Knihovnicí byla učitelka Ludmila Štefková. Knihovna měla 3 200 svazků. Ve Studénce byla knihovna přemístěna z místnosti požární stanice do budovy nového zámku. Nejdříve byla v jedné místnosti v prvním patře, později byla přestěhována do stávajících prostor v přízemí zámku. V knihovně pracovala Věra Holaňová. Knihovna měla 2 780 svazků. Polovinu čtenářů obou knihoven tvořily děti a mládež do 14 let. Bohužel obě knihovny měly velmi špatnou propagaci.⁴⁰

Administrativně byly sloučeny až o rok později pod vedením Jiřiny Tomanové, která v 60. letech minulého století byla v knihovně zaměstnána na zkrácený pracovní úvazek, kdy pouze řadila katalogy. Po sloučení knihoven byly knihy rozděleny podle tematiky a určení na naučnou a krásnou literaturu, knihy pro děti a mládež, zvláště byly knihy se zemědělskou problematikou. Beletrie bylo 4 160 svazků, naučné literatury 900 svazků a knih pro děti a mládež 1 100 svazků. Knihovny měly dohromady 510 čtenářů, z toho bylo 220 dětí a mládeže. V roce 1962 byla knihovna v místní části Butovice vybavena novým vnitřním zařízením. Získala kovové regály a výpůjční stůl. O rok později se v Butovicích stala knihovnicí Helena Mrázková a pracovala tam asi čtyři roky. Paní Mrázková absolvovala rekvalifikační knihovnický kurz. V knihovně pracovala na půl úvazku a dodnes vzpomíná na svůj plat, který činil 300 Kč měsíčně. Každý čtvrtek nakupovala v Bílovci nové knihy. Ty potom zapsala do přírůstkového seznamu, osignovala a zkatalogizovala. V roce 1964 byla knihovna v Butovicích vyhodnocena jako nejlepší v okrese. Paní Mrázkovou vystřídala Miroslava Šimarová. Pracovní úvazek byl zvýšen na 8 hodin.

⁴⁰ *Kronika města Studénky*. [Studénka: s.n., 1959–1960]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

V novém zámku nastoupil do knihovny Alois Figala. Toho koncem roku 1963 vystřídala Věra Skalická, která tam pracovala až do roku 1989, zpočátku pouze na půl úvazku. Neměla knihovnické vzdělání, pouze absolvovala asi měsíční školení, které organizovala Okresní knihovna v Novém Jičíně. Knihy nakupovala z prostředků Městského národního výboru (dále jen MěNV) Studénka a jezdila pro ně s nákupní kabelou do knihkupectví v Bílovci, později v Butovicích. O tomto období hovoří jako o době, kdy knihovna měla málo knihovního fondu (4 697 svazků) i čtenářů (346 osob). Od roku 1964 jí v knihovně vypomáhal Karel Skalický. Kromě půjčování knih organizovaly knihovny také besedy se čtenáři a výstavy knih.⁴¹

4.1.2 Knihovna Závodního klubu Tatra

Jak uvádí Jaroslav Pracný, v roce 1961 byla knihovna přestěhována do budovy bývalého statku vedle závodního hotelu a vybavena novým technickým zařízením a knihovním fondem. Knihovnick J. Kalhous se odstěhoval ze Studénky, a proto se stal pomocným knihovníkem pan Jalůvka. Po přestěhování do nové budovy se rozšířila výpůjční doba. Knihovna byla otevřena 3x týdně. Měla 5 512 svazků beletrie, 1 111 svazků naučné literatury a 2 203 svazků knih pro děti a mládež. Čtenářů bylo 698, z toho 231 dětí a mládeže. Knihovna využívala meziknihovní výpůjční službu, spolupracovala zejména se Státní vědeckou knihovnou v Ostravě a s Knihovnou Domu kultury v Ostravě. Od roku 1966 začala v knihovně pracovat Marie Pjentáková, která absolvovala knihovnický kurz. Zaměřila se na uvedení celé agendy knihovny a knihovního fondu do pořádku. O knihovně psala články do podnikového časopisu Vagonář a vytvořila několik relací do závodního rozhlasu. Pořádala soutěže pro mládež. Stala se prvním profesionálním pracovníkem této knihovny. Výpůjční doba byla rozšířena na čtyři dny v týdnu. Od roku 1967 byly knihy půjčovány zcela bez poplatků. O rok později bylo zřízeno samostatné dětské oddělení. Knihovna hodně spolupracovala s místními školami.⁴²

⁴¹ *Kronika města Studénky*. [Studénka: s.n., 1961–1965]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

⁴² PRACNÝ, Jaroslav. *Kronika knihovny ZK ROH Vagónka Studénka n .p.* [Studénka: J. Pracný, 1972]. Strojopis. At: Studénka: Marie Jantová.

4.2 Období střediskového systému veřejných knihoven v okrese Nový Jičín

Střediskový systém veřejných knihoven v okrese Nový Jičín popisuje ve své bakalářské práci Renáta Domoráková.

4.2.1 Vytvoření střediskových knihoven

V okrese Nový Jičín se započalo s budováním střediskového systému veřejných knihoven v roce 1965. Vesnické knihovny v regionu Nový Jičín zaostávaly. Měly málo finančních prostředků na nákup knih a vybavení. Pracovali v nich většinou dobrovolní pracovníci s nedostatečnými odbornými znalostmi. Do těchto knihoven začali dojíždět pracovníci metodického kabinetu Krajské lidové knihovny v Ostravě. Doporučovali odbornou knihovnickou literaturu, podporovali soutěžení knihoven a sestavovali texty ke kulturně výchovným akcím. Vedoucí funkci v tomto systému měla Okresní knihovna v Novém Jičíně. V roce 1968 byly odborem školství a kultury Okresního národního výboru v Novém Jičíně zpracovány Zásady řízení knihovnictví v okrese a budování okresních knihoven v Severomoravském kraji.⁴³ Na základě toho byla vytvořena nová organizační struktura Okresní knihovny Nový Jičín. Knihovna měla čtyři útvary:

1. Hospodářsko-administrativní – vykonával v rozsahu pověření řídicím orgánem agendu pro ostatní knihovny okresu a sledoval správnost vedení hospodaření v těchto knihovnách.
2. Metodický – zabýval se průzkumovou a rozborovou činností. Zajišťoval odbornou instrukční a organizační pomoc knihovnám v okrese.
3. Knihovní fondy – zajišťoval katalogizaci nových knih pro všechny knihovny v okrese a pro některé závodní odborové knihovny. Sledoval kvalitu nákupu knih a konzultoval různé problémy z oblasti doplňování knihovního fondu.
4. Služby čtenářům – zajišťoval a vedl evidenci o výměnných souborech knih v pobočkách. Zajišťoval splnění úkolů, které vyplývaly z budování středisek a pracoval s velkým množstvím dobrovolných knihovníků. Zajišťoval pravidelné dodávky nových knih a výměnu fondu v pobočkách.

⁴³ Zásady řízení knihovnictví v okrese a budování okresních knihoven v Severomoravském kraji. 1968. Interní zdroj.

Finanční prostředky (mzdové fondy, odměňování dobrovolných pracovníků knihoven, náklady na cestovné, nákup knih a část nákladů na renovaci knihoven) byly soustředěny do rozpočtu okresní knihovny. Národní výbory jednotlivých měst a obcí v okrese zajišťovaly prostory, provoz a úklid knihoven.

Postupně docházelo k profesionalizaci ve vesnických knihovnách. V okrese nakonec pracovalo 10 střediskových knihoven. Středisková knihovna přebírala knihovní fond, který podle plánu cirkulace fondu předávala pobočkám. V roce 1972 bylo do tohoto systému zapojeno více než 90% knihoven okresu. Jednou z nich byla od roku 1969 knihovna ve Studénce. Měla tři pobočky – v Albrechticích, Bartošovicích a v Pustějově.⁴⁴

Ze zápisů v kronice města a hlavně ze vzpomínek knihovnic vyplývá, že tato knihovna měla dohromady 19 400 svazků. Kromě půjčování knih pořádala výstavy knih, besedy se čtenáři, kulturní programy a soutěže.⁴⁵ V Butovicích měla tři malé místnosti pro čtenáře. V jedné byl knihovní fond pro děti a mládež ve volném výběru a ve zbývajících dvou pro dospělé čtenáře – zvláště byla beletrie a ve vedlejší místnosti byla naučná literatura. Protože knihovnice nemohla být v obou odděleních současně, byla výpůjční doba rozdělena. Dva pracovní dny v týdnu bylo otevřeno v oddělení pro děti a mládež a zbývajících tři pracovní dny bylo otevřeno v oddělení pro dospělé čtenáře. V tomto období (1969-1975) v knihovně pracovala Jana Hrozková. Měla knihovnické vzdělání (nadstavbové studium Střední knihovnické školy v Brně). Asi v roce 1970 se k ní připojila Eva Tomanová, která také vystudovala Střední knihovnickou školu v Brně a v knihovně působila až do roku 2009. Knihovna měla jmenný a systematický katalog. Podle paní Hrozkové byl v této době také povinný tzv. revizní katalog. Jednalo se o pomocný katalog, který kopíroval v lístkové formě přírůstkový seznam. Byly do něj doplňovány nové přírůstky a vyřazovány lístky vyřazených knih. Používal se k revizi knihovního fondu. Činnost knihovny řídila školská a kulturní komise MěNV.

⁴⁴DOMORÁKOVÁ, Renáta. *Kooperace veřejných knihoven na Novojičínsku od roku 1960 do současnosti*. Opava, 2007. Bakalářská diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědná fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví.

⁴⁵*Kronika města Studénky*. [Studénka: s.n., 1966–1970]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

4.2.2 Vznik centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín

Podle Renáty Domorákové byla v roce 1976 schválena radou Severomoravského kraje centralizace řízení knihoven v okrese Nový Jičín. Jednalo se o experiment, kterého se v republice zúčastnil ještě okres Bruntál. Navazoval na již existující systém střediskových knihoven z let 1965-1976. Na konci roku byl veškerý majetek střediskových knihoven, včetně poboček, převeden na okresní knihovnu. Ta se stala řídicím orgánem knihovnictví v okrese.

Od 1. 1. 1977 převzalo hospodářsko-administrativní oddělení Okresní knihovny Nový Jičín veškeré financování knihoven v okrese z hlediska provozního, personálního zabezpečení a správy národního majetku. Střediskové knihovny již nevedly účetní deníky. Dostávaly zálohu na drobné výdaje, kterou musely měsíčně vyúčtovat. Pomocí centralizovaného financování bylo možno zajišťovat modernizaci jednotlivých knihoven. V roce 1977 byla z těchto prostředků vybavena knihovna ve Studénce, místní části Butovice. Byla zajištěna finanční kázeň knihoven a přesná evidence národního majetku v knihovnách.

Okresní knihovna Nový Jičín zajišťovala prostřednictvím poboček knihovnické a bibliografické služby v okrese. Nákup knihovního fondu byl centralizován, a tak bylo dosaženo plánovitého a systematického doplňování a zpracování knihovního fondu, přesného evidování knihovního fondu a katalogizace podle platných katalogizačních pravidel. Krajský kabinet metodiky vypracoval návrh jednotného označení stávajícího a nového knihovního fondu. Ve všech knihovnách okresu byla zavedena pravidelná cirkulace nových knih. Vedoucí střediskových knihoven předkládaly požadavky na počet výtisků podle počtu obyvatel ve středisku a počtu vesnických knihoven střediska.⁴⁶

Na počátku tohoto období měla Městská knihovna Studénka v obou pobočkách 32 537 svazků knihovního fondu a 1 061 čtenářů. V budově nového zámku získala nové vybavení. Paní Skalická odešla do důchodu a po ní nastoupila Hana Bajnarová. Knihovna v místní části Butovice byla v roce 1984 přestěhována do přízemních prostor

⁴⁶ DOMORÁKOVÁ, Renáta. *Kooperace veřejných knihoven na Novojičínsku od roku 1960 do současnosti*. Opava, 2007. Bakalářská diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědná fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví.

budovy městského úřadu.⁴⁷ Místnosti, ve kterých se pohybovali čtenáři, byly pouze dvě. V první byla půjčovna a v druhé, mnohem menší, bylo hudební oddělení. Zde se také pořádaly besedy se čtenáři. V té době měla společně s knihovnou v novém zámku 40 538 svazků knihovního fondu a 1 740 čtenářů. Mimo půjčování knih poskytovala bibliograficko-informační služby, meziknihovní výpůjční službu, organizovala knihovnické akce, hudební pořady, literární pásma, výchovnou a kulturní činnost ve městě. Pracovnice knihovny poskytovaly pomoc knihovnám v Pustějově a v Albrechticích⁴⁸

4.3 Knihovna Závodního klubu Tatra od roku 1965 do svého zániku

Tato knihovna se nezapojila do střediskového systému veřejných knihoven v okrese Nový Jičín, a proto je její vývoj popisován (podle zápisů kronikáře Jana Vančury a vzpomínek knihovnice Aleny Gellnarové) v této zvláštní kapitole.

Na konci roku 1970 ukončila ve Studénce činnost Osvětová beseda. Majetek převzal MěNV a umožnil jeho bezplatné užívání Závodnímu klubu Tatra. Ten se tak stal hlavním organizátorem kulturního života ve městě. Jeho knihovna měla 12 750 svazků a 716 čtenářů. Třetinu tvořila mládež do patnácti let. Kromě půjčování knih knihovna provozovala také knižní výstavky, rozhlasové relace, besedy se čtenáři, literární soutěže pro školy, zájezdy s dětmi a mládeží do ostravských divadel. V roce 1970 měla knihovna generální a čtenářský jmenný katalog a jmenný katalog pro mládež. Prostory byly nedostačující. O tři roky později změnil Závodní klub název na Dům kultury ROH Vagonka (dále jen DK ROH). Ředitelem byl Antonín Alčer, později Ivo Mrázek. Po paní Pjentákové nastoupila do knihovny Alena Gellnarová, která si vzdělání si doplnila rekvalifikačním knihovnickým kurzem. Začala v závodní knihovně budovat systematický katalog. Nové knihy jezdila nakupovat do knihkupectví v Novém Jičíně, v Ostravě a později v Butovicích. Byla členkou Rady knihoven Krajské odborové rady a také Okresní odborové rady. Společně s ostatními členy jezdila na metodické návštěvy do podnikových knihoven v kraji a okrese.

V roce 1977 měla závodní knihovna 17 710 svazků a 1 008 čtenářů. Byl zde dobudován systematický katalog. Knihovna měla vlastní rozpočet na nákup knih.

⁴⁷ 1959–2009: *město Studénka*. [Studénka: Informační centrum Studénka, 2009].

⁴⁸ VANČURA, Jan. *Kronika města Studénky*. [Studénka: J. Vančura, 1976–1990]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

Knihovnice pořádala různé besedy, často ve spolupráci s pracovníci Městské knihovny Studénka. Pro městskou knihovnu to bylo výhodné, protože závodní knihovna byla mnohem lépe finančně zabezpečená. Velký ohlas měla beseda „S Niké přes Atlantický oceán“ s mořeplavcem Richardem Konkolským. V roce 1984 byla knihovna přestěhována do budovy, kde dříve sídlila podniková mateřská školka (č. 348, dnes Hotýlek & café Antler). Čtenáři měli k dispozici velkou místnost, kde na jedné straně bylo oddělení pro děti a mládež a na druhé straně oddělení pro dospělé čtenáře. Mohli také využívat menší čítárnu. O rok později se stal ředitelem DK ROH Jaromír Tegel. Na další osud knihovny DK ROH Vagonka měla velký vliv situace ve vagonce. Ta se v devadesátých letech minulého století ocitla ve finančních problémech a neměla prostředky na provoz DK ROH. Bohužel nedošlo k dohodě mezi ní a městem Studénka o bezplatném převodu majetku DK ROH na město. Výsledkem byla likvidace DK ROH, a tím také zánik knihovny DK ROH.⁴⁹ Podle paní Gellnarové část knihovního fondu (1 704 svazků) převzala Městská knihovna Studénka. Další knihy byly za symbolickou cenu rozprodány zájemcům z řad veřejnosti a zbytek byl odvezen do sběru. Podle předávacího protokolu to bylo 19 716 svazků. Tak smutně skončila knihovna, která přežila i německou okupaci.

⁴⁹VANČURA, Jan. *Kronika města Studénky*. [Studénka: J. Vančura, 1991–1995]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

4.4 Období od delimitace centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín do současnosti

4.4.1 Delimitace centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín

Renáta Domoráková dále ve své práci popisuje, že centralizovaný systém knihoven existoval do roku 1992. Tehdy se zřizovatelské kompetence přesunuly ze státu na obce. Státní dotace pro knihovny byla rozdělena do rozpočtů obcí bez ohledu na to, zda knihovna byla v obci zřízena či ne. Od 31. 1. 1993 začala delimitace pracovních sil a majetku z Okresní knihovny Nový Jičín na města a obce. Majetek byl předán bezúplatně a s pracovníky byl ukončen pracovní poměr dohodou. Veškerá práva a povinnosti tak přešly na přejímací organizace. Protože jednotlivé obecní úřady neměly zájem o provedení revize knihovního fondu, nebyly revize při předávání provedeny. Knihy a další dokumenty byly předány na základě karet pohybu knihovního fondu a evidence v odděleních zpracování a doplňování knihovního fondu Okresní knihovny Nový Jičín. Přírůstkové seznamy byly předány v podobě „revizních“ katalogů. Knihovny se tak staly organizačními složkami obcí nebo odděleními obecních a městských úřadů.

V roce 1994 vypracoval Okresní úřad v Novém Jičíně, referát regionálního rozvoje program knihovnictví v okrese Nový Jičín. Cílem tohoto programu bylo především udržení dosavadní odborné úrovně knihovnických a informačních služeb a zachování kontinuity vývoje zřízených veřejných knihoven v okrese. To vše do vzniku nového státního uspořádání. Knihovny v okrese Nový Jičín bylo možno rozdělit do dvou skupin:

- Knihovny, které se staly součástí střediskového systému

Na základě dohody mezi střediskovou knihovnou a příslušným městským nebo obecním úřadem, jejichž knihovny byly přidružené do střediska, jsou finanční prostředky na nákup knihovního fondu soustředěny do střediskových knihoven. Ty také zabezpečují některé odborné činnosti pro přidělené knihovny, např. doplňování knihovního fondu, odborné zpracování nových knih, evidenci knihovního fondu,

doplňování katalogů, systém výměnných souborů knih, údržbu knihovního fondu a další knihovnické činnosti.

- Samostatné knihovny měst a obcí

Bohužel u těchto knihoven v mnoha případech došlo ke snížení úrovně z důvodu špatného finančního zabezpečení nebo neodborného vedení knihovny. Některé knihovny byly dokonce zrušené.

V roce 1999 získala Okresní knihovna v Novém Jičíně regionální funkci. Začala poskytovat bibliograficko-informační služby v okrese, odbornou poradenskou pomoc knihovníkům v okrese. Dále také začala organizovat školení v oboru veřejného knihovnictví a statistického výkaznictví, systematického doplňování a odborného zpracování knihovního fondu, zajišťování meziknihovní výpůjční služby a zpracování ročních statistických výkazů. O dva roky později uzavřelo Městské kulturní středisko v Novém Jičíně s Moravskoslezskou vědeckou knihovnou v Ostravě smlouvu o přenesení regionálních funkcí z krajské knihovny na Okresní knihovnu v Novém Jičíně. Ta se tak stala jedinou pověřenou knihovnou pro regionální funkci v okrese, kde se znovu obnovily služby knihovnám. Mezi Městským kulturním střediskem v Novém Jičíně a příslušnými obecními a městskými úřady byly uzavřeny smlouvy o zajišťování regionálních služeb. Mezi ty patří:

- a) poradenská a konzultační činnost, metodické návštěvy, plány, rozborů,
- b) vzdělávání knihovníků, semináře, porady,
- c) statistika knihovnických činností,
- d) tvorba výměnných souborů knihovního fondu, jejich cirkulace a distribuce,
- e) nákup a zpracování knihovního fondu pořízeného z prostředků obce,
- f) servis automatizovaného knihovnického systému,
- g) pomoc při revizích a aktualizaci knihovního fondu.

Nejdůležitějším cílem programu je vyrovnání rozdílu mezi službami, které poskytují knihovny v malé obci a knihovny ve městě.⁵⁰ Na základě metodického pokynu Ministerstva kultury České republiky k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky byly vypracovány „Zásady

⁵⁰ DOMORÁKOVÁ, Renáta. *Kooperace veřejných knihoven na Novojičínsku od roku 1960 do současnosti*. Opava, 2007. Bakalářská diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědná fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví.

zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven v Moravskoslezském kraji⁵¹. Nabyly na účinnosti 22. 11. 2007. Vychází ze Zákona č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb.⁵² Určují především pravidla rozdělování dotace na území Moravskoslezského kraje.

4.4.2 Městská knihovna Studénka

K delimitaci knihovny došlo k datu 31. 12. 1992. Přijímací organizací byl Městský úřad Studénka. Zároveň došlo k předání knihoven v Albrechticích a v Pustějově tamním obecním úřadům. Tyto knihovny vedla knihovna ve Studénce jako středisková knihovna. Byla provedena inventarizace všech tří knihoven. Jak již bylo napsáno v kapitole o závodní knihovně, v roce 1993 Městská knihovna Studénka převzala část knihovního fondu zrušené závodní knihovny. Od 1. 9. 1997 řídilo knihovnu nově vzniklé Městské kulturní středisko – Centrum volného času, které sídlilo v Dělnickém domě. Knihovna byla stále umístěna na dvou místech – v budově nového zámku a v Butovicích, kam byla v listopadu roku 2001 přestěhována z budovy městského úřadu do prostor bývalé mateřské školy na ulici Arm. gen. L. Svobody 760.⁵³

Počátek nového tisíciletí znamenal pro knihovnu ve Studénce především období zavádění automatizovaného knihovního systému. V roce 2000 získala knihovna 150 000 Kč dotace z programu Veřejné informační služby knihoven (dále jen VISK). Tyto finanční prostředky byly použity na vybavení knihovny počítačovou sítí a knihovnickým programem LANius, což znamenalo rozšíření služeb na úroveň moderní knihovny. V březnu následujícího roku byly v Butovicích zprovozněny a zpřístupněny pro čtenáře dva počítače s připojením na internet. Z celkového počtu 37 872 svazků knihovního fondu bylo do počítače uloženo 16 600 záznamů knihovního fondu. Čtenáři se postupně naučili vyhledávat dokumenty v počítači. Přístup na internet byl zpoplatněn 60 Kč/hod. Internet využívali nejen čtenáři knihovny, ale i ostatní obyvatelé Studénky. V roce 2003 byl zakoupen ještě jeden počítač do knihovny

⁵¹ ČESKO. Moravskoslezský kraj. Krajský úřad. *Moravskoslezský kraj* [online]. Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2012 [cit. 2012-02-04]. Zásady zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven v Moravskoslezském kraji. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/zasady-zajisteni-vykonu-regionalnich-funkci-knihoven-v-moravskoslezskem-kraji-17049/>

⁵² ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 25. července 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů, Československo*. 2001, částka 98, s. 5683-5688.

⁵³ VANČURA, Jan. *Kronika města Studénky*. [Studénka: J. Vančura, 1991–2001]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

v Butovicích a o rok později do knihovny v novém zámku. Tam se bylo možno připojit na internet zdarma v rámci Projektu internetizace knihoven (PIK), vyhlášeného dnes již neexistujícím Ministerstvem informatiky České republiky. V roce 2005 byla podána nová žádost na získání dotace z programu VISK. Byla schválena finanční částka ve výši 59 000 Kč na dokončení automatizovaného knihovní systému. Od zřizovatele získala knihovna příspěvek 60 000 Kč ze stejného důvodu. Knihovna tak mohla rozšířit počet počítačů na pět v Butovicích a na dva v budově nového zámku. Ve stejném roce obdržela knihovna 100 000 Kč od Ministerstva kultury České republiky na zřízení internetu a poskytování připojení k němu pro čtenáře a návštěvníky knihovny. Realizace zavedení automatizovaného knihovního systému byla ukončena v roce 2006. O rok později byla v butovické knihovně uvedena do provozu studovna s internetovým připojením zdarma. Z prostředků Nadace Livie a Václava Klausových bylo v roce 2008 vytvořeno počítačové pracoviště pro seniory. Od listopadu 2010 používá knihovna nový automatizovaný knihovní systém Clavius, který získala pomocí dotace z programu VISK 3. Od Ministerstva kultury České republiky přišlo na účet Městského kulturního střediska Studénka 138 000 Kč na zavedení tohoto programu a instalování nové PC jednotky. Tento systém umožnil propojení obou pracovišť knihovny a vytvoření online katalogu OPAC na webu.

Během celého tohoto období nedošlo k žádným velkým změnám týkajícím se budov knihovny. Byly provedeny jen menší opravy, např. nátěry oken nebo rekonstrukce elektroinstalace a osvětlení.

Knihovna, kromě půjčování knih a časopisů, pořádala od roku 2010 výstavy, večery hudby a poezie, kurzy, besedy a přednášky na různá témata. Jednalo se o besedy o nových knihách nebo se zajímavými osobnostmi z oblasti kultury – např. se spisovatelkou Simonou Monyovou. Také se zde konal křest knihy studénecké rodačky malířky a autorky knih pro děti Ivy Hoňkové. Knihovna spolupracovala s různými typy škol. Pořádala pro ně besedy a knihovnické lekce. Ty probíhaly již několik let. V roce 2006 navázala knihovna spolupráci i s mateřskými školkami. Pořádala besedy pro předškoláky.

Knihovna se zúčastňovala různých akcí pořádaných městem Studénka (Den města) a také celostátních knihovnických akcí (např. Týden knihoven). Každoročně knihovna pořádala předvánoční prodej knih.⁵⁴

⁵⁴*Studénka: oficiální internetové stránky města* [online]. Studénka: Město Studénka, 2004–2012 [cit. 2012-02-07]. Z historie města. Dostupné z: <http://www.ic.mesto-studenka.cz/cs/z-historie-mesta/kronika-mesta>

5 Současnost Městské knihovny ve Studénce

5.1 Činnost knihovny

Městská knihovna Studénka musela, stejně jako většina knihoven, reagovat na změny v požadavcích uživatelů knihoven. Dnes se knihovny nemohou zabývat pouze půjčováním knihovního fondu. Většinou se mění na prostor pro studium a kulturní vyžití a také na prostor pro setkávání lidí. Stávají se z nich knihovny komunitního typu. Jak vyplývá z ročního výkazu o knihovně a z informací vedení knihovny, studénecká knihovna provozuje nejen výpůjční činnost, ale zaměřila se také na pořádání kulturních a vzdělávacích akcí pro komunitu lidí do počtu nejvýše 50 osob. Těmito akcemi k sobě přilákala velké množství nových zájemců. Změna v práci knihovny měla kladné ohlasy. Finanční prostředky čerpala knihovna od zřizovatele, Městského úřadu Studénka, a také od Ministerstva kultury České republiky z grantového programu Knihovna 21. století a od Svazu knihovníků a informačních pracovníků České republiky (dále jen SKIP) na akci Maratón čtení.

Mezi kulturní akce patří zejména výstavy, kterých se v roce 2011 uskutečnilo 14, a 4 veřejné vernisáže. Pokračovaly také večery hudby a poezie. Problém nastal s besedami se spisovateli, ilustrátory knih a známými cestovateli. Knihovna si nemůže dovolit organizovat prodělečné akce. Z tohoto důvodu nebude již v jejích silách zaplatit honoráře, které tyto osobnosti za účast na besedách požadují. Musela by zvýšit vstupné na akce, a to by zřejmě lidi odradilo od účasti. Přesto se jí podařilo uskutečnit např. besedy pro školy se spisovateli pro děti.

Velký zájem je o vzdělávací pořady. Jedná se o přednášky cestopisné, z českých dějin, psychologie, sebehledání a sebepoznávání. Společně s městským úřadem organizuje přednášky o sociálně-patologických problémech společnosti (např. užívání drog). Knihovnice překvapil nezájem lidí ve Studénce o přednášky se zdravotní problematikou. Naopak překvapením nebyla velká účast na akcích, které se věnovaly psychologickým a esoterickým tématům. Tento trend je typický pro celou současnou společnost. Na takové přednášky si lidé museli dopředu rezervovat místo. Knihovna také pořádá kurzy – kresby nebo počítačový kurz pro seniory. Nadále knihovna spolupracuje se základními a mateřskými školami a se Střední ekonomicko-podnikatelskou školou Studénka. Jedná se zejména o knihovnické lekce, kde se žáci

a studenti seznamují s provozem knihovny a učí se orientovat v knihovním fondu, vyhledávat dokumenty a informace v elektronickém katalogu a využívat encyklopedie a naučné slovníky. Pro všechny tři základní školy ve Studénce byla připravena akce Kampaň do knihovny, která se skládala ze tří literárních a dvou výtvarných soutěží. Organizují se i různé další výtvarné a literární soutěže pro žáky ZŠ.

Z celostátních akcí se knihovna zúčastňuje Maratónu čtení, který připravila ve spolupráci se SKIP. Pořádala pro žáky setkání se spisovatelkou Zuzanou Pospíšilovou. Další akce má již mezinárodní charakter. Jedná se o Noc s Andersenem. Zúčastnila se jí studénecká dětská spisovatelka a ilustrátorka Iva Hoňková. Pravidelně knihovna pořádá akce v rámci Týden knihoven, který je hojně využíván. Jedná se registraci nových čtenářů zdarma a amnestii pro dlužníky za poplatky z prodlení.

Knihovna má v současné době celkem 30 523 knihovních jednotek a odebírá 32 titulů periodik. Navštěvuje ji 1 054 čtenářů, z toho 215 v novém zámku. Dětských čtenářů do 15 let je 287. Nejvíce čtenářů je ve věkové kategorii 18 let. Během roku 2011 bylo vypůjčeno 52 755 jednotek knihovního fondu, z toho 9 477 v novém zámku. Z beletrie je největší zájem o detektivní a historické romány a o romány pro ženy. Půjčují se také díla současných českých spisovatelů, zejména těch, kteří jsou propagováni v médiích. Je využívána i MVS (meziknihovní výpůjční služba), přednostně je žádána odborná literatura pro studenty. Knihy se půjčují z různých knihoven, nejčastěji z Vědecké knihovny v Olomouci.

5.2 Vybavení, zařízení a zaměstnanci knihovny

Knihovna stále sídlí v budově bývalé mateřské školky na ulici Arm. Gen. L. Svobody ve Studénce-Butovicích a v novém zámku.

V novém zámku se jedná o dvě malé místnosti (65 m²), které jsou pro počet návštěvníků a knihovního fondu dostačující. Chybí prostor pro knihovníka. Velkým problémem je nedostatečné vytápění, které způsobuje plíseň, a to hlavně ve skladu. Knihovna má jeden počítač s přístupem na internet pro veřejnost. Vybavení nábytkem je staršího data, ale prostředí nového zámku a jeho zahrady je jistě mnohem pěknější než sídliště, kterým je obklopena knihovna ve Studénce-Butovicích.

Obr. č. 1 – Interiér knihovny v Novém zámku

Prostory v Butovicích jsou mnohem větší (186,7 m²). V přízemí je půjčovna a dva počítače s přístupem na internet pro veřejnost. V poschodí je studovna se čtyřmi počítači s internetem pro veřejnost. Všechny počítače mají přístup na internet zdarma. Studovna byla nově vybavena nábytkem. Knihovna také zakoupila dataprojektor a promítací plátno, notebook, malířské stojany a desky. Od února 2011, po zakoupení nového automatizovaného knihovního systému Clavius, je v provozu online katalog, což způsobilo nárůst čtenářů a propojení obou budov knihovny. Čtenáři si teď mohou objednávat knihy nezávisle na tom, kde jsou umístěny. Po uložení záznamů celého knihovního fondu do elektronické podoby byly klasické lístkové katalogy odstraněny. Celá tato akce trvala asi čtyři roky a celý knihovní fond byl znovu rekatologizován. Knihovna má nevyhovující sklad pro uložení knihovního fondu ve vázaném výběru. Potřebovala by mnohem větší skladové prostory. Bohužel není naděje, že by je získala. Finanční situace zřizovatele – Městského úřadu Studénka není dobrá. Zatímco vloni dostala knihovna 145 424 Kč na nákup knihovního fondu (z toho 19 503 Kč na nákup periodik), letos jí bylo přislíbeno 30 000 Kč na nákup knih, 20 000 Kč na nákup periodik a 40 000 Kč na organizaci kulturních a vzdělávacích akcí v knihovně.

Bezbariérový přístup v novém zámku není umožněn. Pokud si tělesně postižení lidé chtějí půjčit knihu, musí si ji objednat elektronicky nebo prostřednictvím jiné osoby. Knihovnice ji nachystá a předá prostředníkovi. Tuto situaci určitě nebude možno z finančních důvodů v dohledné době řešit. Ve Studénce-Butovicích je bezbariérový

přístup do knihovny vyřešen, ale pouze do přízemí. Lidé s potížemi chůze se do studovny dostanou jen s pomocí jiných. Úprava bezbariérového přístupu do poschodí je závislá opět na penězích, takže v současné době neproveditelná.

Obr. č. 2 – Půjčovna knihovny v Butovicích

Obr. č. 3 – Studovna knihovny v Butovicích

Vedoucí Městské knihovny Studénka je od prosince 2009 paní Hana Bajnarová. V knihovně pracuje od roku 1989. Zabývá se nejen vedením knihovny, ale také organizuje kulturní a vzdělávací akce a zajišťuje výpůjční činnost knihovny v budově nového zámku.

Od roku 1993 pracuje v knihovně Ludmila Goldová. V tomto roce došlo k likvidaci DK ROH a jeho knihovny. Důsledkem byl nárůst čtenářů v městské knihovně, a proto zde byl zvýšen pracovní úvazek. Paní Goldová se nyní věnuje účetnictví knihovny a především pořadům pro školy, vede zejména knihovnické lekce. Působí především v budově knihovny v Butovicích. Po odchodu do důchodu bývalé vedoucí knihovny Evy Tomanové nastoupila do knihovny Mgr. Dagmar Válková (březen 2010). Zabývá se tvorbou propagačních materiálů, korekturami textů pro knihovnu a městské kulturní středisko, vede počítačové kurzy pro seniory a přednášky o českých dějinách. Všechny tři pracovnice se účastní výpůjčního procesu, provádí základní knihovnické práce např. katalogizaci, revizi knihovního fondu atd. Knihovnické vzdělání mají většinou doplněné rekvalifikačními kurzy. Dále se zúčastňují různých vzdělávacích knihovnických akcí – školení, seminářů a knihovnických happeningů.

5.3 Metodická pomoc Městské knihovny v Novém Jičíně

Městská knihovna Studénka je jednou z obsluhovaných knihoven okresu Nový Jičín. Pověřenou knihovnou vykonávající regionální funkci je Městská knihovna v Novém Jičíně. Přibližně třikrát ročně posílá do Studénky tzv. výměnné soubory knihovního fondu. Vedoucí obsluhovaných knihoven se dvakrát ročně zúčastňují porad, na kterých se hodnotí činnost jednotlivých knihoven. Novojičínská knihovna organizuje různá školení, např. pro zapracování do nového automatizovaného knihovního systému. Asi jednou ročně jezdí metodici novojičínské knihovny na metodickou návštěvu do Městské knihovny Studénka a poskytují také individuální rady podle potřeby. Vedoucí studénecké knihovny musí každý rok vypracovat pro pověřenou knihovnu celoroční statistiku, tzv. roční výkaz o knihovně, který pověřená knihovna zasílá na Ministerstvo kultury České republiky.

5.4 Hodnocení Městské knihovny Studénka

Knihovní fond byl charakterizován metodickým oddělením Městské knihovny v Novém Jičíně jako kvalitní a rozsáhlý.⁵⁵ Ovšem v případě omezení nákupu

⁵⁵ *Městská knihovna v Novém Jičíně* [online]. Nový Jičín: Městské kulturní středisko [2002] [cit. 2012-02-08]. Regionální funkce. Dostupné z: <http://www.knihovnanj.cz/regionalni-sluzby-knihovna-studenka.html>

knihovního fondu a omezení vzdělávací a kulturní činnosti knihovny se situace může velmi změnit, což je hlavní problém Městské knihovny Studénka. Knihovna potřebuje lepší finanční zabezpečení. Nejen na kvalitní doplňování knihovního fondu, ale také na odstranění některých technických problémů, které se týkají např. nevhodných skladových prostor v Butovicích a špatného vytápění v budově nového zámku. Jak již bylo uvedeno v předcházejícím oddíle této práce, není uspokojivě vyřešen bezbariérový přístup tělesně postižených uživatelů.

S výměnou vedení knihovny a vedení Městského kulturního střediska Studénka souvisí již zmíněná změna knihovny na knihovnu komunitního typu. Došlo nejen k nárůstu činností, které knihovna provozuje, ale také se zlepšila kvalita nabízených služeb. Tím se také zvýšil počet návštěvníků a registrovaných čtenářů.

Závěr

Tato bakalářská práce se pokusila zmapovat vývoj veřejných knihoven ve městě Studénka. Vychází především ze zachovalých archiválií a z kronik obou původních obcí – Butovic a Studénky. Autorce hodně pomohly vzpomínky pamětníků. Ať už ty, které byly již zaznamenány jinými autory, nebo ty, které získala osobně při setkání s původními obyvateli obou obcí.

Protože vznik a počátek činnosti veřejných knihoven většinou úzce souvisel s historií obce a národnostním složením v místě působení knihovny, věnuje se tomuto tématu práce v první kapitole. Národnostní poměry se v Butovicích hodně odlišovaly od těch, které panovaly koncem 19. století a v první polovině 20. století ve Studénce. Proto bylo nutno popsat společenský a kulturní vývoj každé obce zvlášť. Důraz je kladen zejména na zobrazení vztahů mezi Čechy a Němci. Jejich soužití bylo stěžejní hlavně pro život obyvatel Butovic.

Druhá kapitola se zabývá činností Národní jednoty pro východní Moravu. Její místní odbor v Butovicích je zakladatelem první české veřejné knihovny v obci. Z této knihovny později vznikla česká menšinová obecní knihovna. Dále popisuje vznik a vývoj závodní knihovny továrny na výrobu vagonů a německé obecní knihovny. Kapitola je ukončena rokem 1958.

Ve třetí kapitole následuje pojednání o vzniku a životě veřejné knihovny (později obecní knihovny) v obci Studénka. Na začátku krátce popisuje spolkový život ve Studénce. Následuje popis činnosti obecní knihovny ve Studénce do konce roku 1958. V posledním odstavci se práce také zabývá německou obecní knihovnou, která tam působila v průběhu 2. světové války, pouze po dobu asi tří let.

Čtvrtá kapitola je nejrozsáhlejší a zabírá nejdelší období působení veřejných knihoven ve Studénce. Začíná rokem 1959, kdy z obou obcí vzniklo město Studénka a obě obecní knihovny byly administrativně sloučené, vznikla tak Městská knihovna Studénka. Nejdříve se bakalářská práce zabývá městskou knihovnou a závodní knihovnou továrny na výrobu vagonů do vzniku střediskového systému veřejných knihoven v okrese Nový Jičín. V dalším oddíle popisuje vytvoření tohoto systému a později vznik centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven v okrese Nový Jičín. Vždy je uvedeno, jak se do těchto systémů začlenila Městská knihovna Studénka. Zvlášť se autorka věnovala závodní knihovně, která se nezapojila

do centralizovaného systému veřejných knihoven a pracovala pod vedením Závodního klubu Tatra (později DK ROH). Zdůraznila zejména její nešťastný konec. V posledním oddíle této kapitoly je nastíněno období od roku 1992, kdy došlo k delimitaci centralizovaného systému organizace a řízení veřejných knihoven, do současnosti. Důležitou kapitolou života Městské knihovny Studénka bylo zavádění automatizovaného knihovního systému, který v knihovně začal pracovat až v novém tisíciletí.

Poslední kapitola se snaží popsat a zhodnotit současnou činnost, vybavení a možnosti Městské knihovny Studénka.

Během celé práce byl vždy kladen důraz na uvádění jmen knihovníků a dalších osob, které měly nějakou spojitost s veřejnými knihovnami ve Studénce. Autorka si myslí, že je důležité, aby se na ně nezapomnělo. Tito lidé se velice často zasloužili o zlepšování kulturního a společenského života v obou obcích, a v dobách Rakouska-Uherska a počátku 1. republiky také o zvyšování sebevědomí české menšiny. Studénka je malé město, takže autorka předpokládá, že někteří její obyvatelé s údivem zjistí, čím vším se zabývali jejich předci. Je zajímavé, že například jeden z potomků Jana Šmudly, který se velkou měrou zasloužil o vznik české veřejné menšinové knihovny, dnes pracuje jako knihovník. Průběžně je také uváděn rozsah knihovního fondu. Čtenář si tak může udělat obrázek o velikosti dané knihovny. Autorka se také vždy snažila zjistit a popsat, kde knihovny v různých údobích své činnosti sídlily. Tak poznávala historii mnoha budov ve Studénce, o které dosud nic netušila. Doufá, že tato práce pomůže poznat, alespoň z části, historii rodného města i dalším zájemcům z řad obyvatel Studénky.

Literatura a seznam pramenů

BAINAR, Karel. *Pamětní kniha obce Studénky 1927–1945*. [Studénka: K. Bainar, 1927–1946]. Rukopis. At: Nový Jičín: Státní okresní archiv.

BALÁŠ, Miloslav. *Kulturní místopis Novojičínska: písemnictví, divadlo, umění, hudba, osvěta, věda, památky, tělovýchova, sport*. Nový Jičín: Vlastivědný ústav v Novém Jičíně, 1967, s. 225.

BARTOŠ, Josef. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, sv. 14, Okresy Opava, Bílovec, Nový Jičín. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. ISBN 80-7067-583-7.

ČERNOCH, Jan. Galerie: Botenwald. In *Proměny časů* [online]. [Studénka: J. Černoch, 2009] [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <http://totojemoje1.blog.cz/galerie/botenwald>

ČERNOCH, Jan. Galerie: Botenwald – Butovice. In *Minulost* [online]. [Studénka: J. Černoch, 2010] [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <http://totojemoje.blog.cz/galerie/mesta-a-obce-stadte-und-gemeindebund/botenwald-butovice>

ČERNOCH, Jan. Galerie: Stauding – Studénka 1. In *Minulost* [online]. [Studénka: J. Černoch, 2010] [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <http://totojemoje.blog.cz/galerie/mesta-a-obce-stadte-und-gemeindebund/stauding-studenka1>

ČESKO. Moravskoslezský kraj. Krajský úřad. *Moravskoslezský kraj* [online]. Ostrava: Moravskoslezský kraj, c2012 [cit. 2012-02-04]. Zásady zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven v Moravskoslezském kraji. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/zasady-zajisteni-vykonu-regionalnich-funkci-knihoven-v-moravskoslezskem-kraji-17049/>

ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 25. července 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů, Československo*. 2001, částka 98, s. 5683–5688.

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 430 ze dne 22. července 1919 o veřejných knihovnách. In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1919, částka 88, s. 572.

DOMORÁKOVÁ, Renáta. *Kooperace veřejných knihoven na Novojičínsku od roku 1960 do současnosti*. Opava, 2007. Bakalářská diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědná fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví.

Kronika města Studénky. [Studénka: s.n., 1959–1972]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

MACEK, Stanislav. *120 let ochotnického divadla ve Studénce*. Studénka: Městské kulturní středisko, 2006.

Městská knihovna v Novém Jičíně [online]. Nový Jičín: Městské kulturní středisko, [2002] [cit. 2012-02-08]. Regionální funkce. Dostupné z: <http://www.knihovnanj.cz/regionalni-sluzby-knihovna-studenka.html>

MICHEL, Karl. *Gedenkbuch der Gemeinde Botenwald*. [Botenwald: K. Michel, 1919–1938]. Rukopis. At: Nový Jičín: Státní okresní archiv.

MOLÍKOVÁ, Dagmar. *České školství na Bílovecku v letech 1896–1938*. Olomouc, 1990. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 1990.

MOLÍKOVÁ, Dagmar. *Dějiny školství v Butovicích*. Bílovec: Gymnázium M. Koperníka, 1985. Strojopis. At: Studénka: Dagmar Válková.

PRACNÝ, Jaroslav. *Kronika knihovny ZK ROH Vagónka Studénka n.p.* [Studénka: J. Pracný, 1972]. Strojopis. At: Studénka: Marie Jantová.

SOMMER, Karel. Příspěvek k historii Národní jednoty pro východní Moravu v letech 1918–1938. *Časopis Slezského zemského muzea*. Série B. Vědy historické. 1999, roč. 48, č. 1/3, s. 1–33. ISSN 0323-0678.

Státní okresní archiv Nový Jičín, Kadlčík Květoslav 1935–1972, č. listu NAD 730. (Nezpracováno).

Státní okresní archiv Nový Jičín, Matiční škola Butovice 1907–1922, č. listu NAD 143. (Nezpracováno).

Státní okresní archiv Nový Jičín, Městský národní výbor Butovice 1947–1958, inv. č. 141, kart. č. 20, knihovna.

Státní okresní archiv Nový Jičín, Národní jednota – místní odbor Butovice 1911–1938, č. listu NAD 151. (Nezpracováno).

Státní okresní archiv Nový Jičín, Obecní knihovna ve Studénce 1939–1944, inv. č. 185, kart. č. 16, inv. č. 126, kart. č. 8.

Studénka: oficiální internetové stránky města [online]. Studénka: Město Studénka, 2004–2012 [cit. 2012-02-07]. Z historie města. Dostupné z: <http://www.ic.mesto-studenka.cz/cs/z-historie-mesta/kronika-mesta>

Školní kronika. [Butovice: s.n., 1911-1938]. Rukopis. At: Studénka: ZŠ Studénka, ul. Tovární.

ŠMUDLA, Jan. *Jak jsme pracovali pro českou školu v Butovicích*. [Butovice: J. Šmudla,] 1919. Rukopis. At: Studénka: Břetislav Šmudla.

ŠTENCEL, Kamil et al. *Studénka*. Ostrava: Montanex, 2004. Historie, s. 9-22. ISBN 80-7225-147-3.

1959–2009: město Studénka. [Studénka: Informační centrum Studénka, 2009].

VANČURA, Jan. *Kronika města Studénky*. [Studénka: J. Vančura, 1973–2001]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

VANČURA, Jan. *Kronika města Studénky: přehled za léta 1945–73: s přihlédnutím zejména k butovické části*. [Studénka: J. Vančura, 1973]. Strojopis. At: Studénka: Městský úřad.

Základní škola Butovická [online]. Studénka: Základní škola Butovická, 2008 [cit. 2012-02-02]. Historie školy. Dostupné z: <http://www.butovice.cz/historie.htm>

Zásady řízení knihovnictví v okrese a budování okresních knihoven v Severomoravském kraji. 1968. Interní zdroj.

Zemský archiv v Opavě, Krajský národní výbor v Ostravě, kart. č. 358, Národní jednota pro východní Moravu.

Zemský archiv v Opavě, Zemská vláda slezská v Opavě, inv. č. 2292, kart. č. 4720, čtenářsko-ochotnický spolek Havlíček.

Děkuji pamětníkům událostí ve Studénce, kteří se podělili se mnou o své vzpomínky.

Jedná se o tyto osoby:

Bajnarová Hana – rozhovor vedený v únoru 2012 ve Studénce

Gellnarová Alena – rozhovor vedený v září 2011 a v lednu 2012 ve Studénce

Goldová Ludmila – rozhovor vedený v únoru 2012 ve Studénce

Hrozková Jana – telefonický rozhovor vedený v únoru a březnu 2012

Jantová Marie – rozhovor vedený v září 2011 ve Studénce

Kudla Lothar – rozhovor vedený v září 2011 a v lednu 2012 ve Studénce

Kudla Ludvík – rozhovor vedený v lednu 2012 ve Studénce

Lippert Dorothea – informace získané přes tlumočnicka v září 2011 ve Studénce

Mrázková Helena - rozhovor vedený v únoru 2012 ve Studénce

Piez Erna – informace získané přes tlumočnicka v září 2011 ve Studénce

Skalická Věra – rozhovor vedený v září 2011 a v únoru 2012 ve Studénce

Ing. Šikula Miroslav – rozhovor vedený v září 2011 ve Studénce

Šimečková Marta – rozhovor vedený v září 2011 ve Studénce

Šmudlová Hilda – rozhovor vedený v únoru 2012 ve Studénce

Seznam zkratek

DK ROH – Dům kultury Revolučního odborového hnutí

KSČ – Komunistická strana Československa

MěNV – Městský národní výbor

MVS – Meziknihovní výpůjční služba

NJ – Národní jednota

NJVM – Národní jednota pro východní Moravu

OPAC – Online public access katalog

PC – Personal computer

PIK – Projekt internetizace knihoven

ROH – Revoluční odborové hnutí

SA – Sturmabteilung

SDP – Sudetendeutsche Partei

SKIP – Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky

SS – Schutzstaffel

VISK – Veřejné informační služby knihoven

ZŠ – Základní škola

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Zakládací listina místního odboru Národní jednoty v Butovicích

Příloha č. 2 – Česká škola v Butovicích (tzv. „matiční“)

Příloha č. 3 – Česká škola postavená v roce 1926 v dělnické kolonii v Butovicích

Příloha č. 4 – Závodní hotel v Butovicích

Příloha č. 5 – Interiér Knihovny Závodního klubu Tatra v budově bývalého statku

Příloha č. 6 – Škola na ul. Butovické a budova obecní knihovny

Příloha č. 7 – Obecní hostinec v Butovicích

Příloha č. 8 – Obecní hostinec ve Studénce

Příloha č. 9 – Nový zámek ve Studénce

Příloha č. 10 – Jan Šmudla

Přílohy

Příloha č. 1 – Zakládací listina místního odboru Národní jednoty v Butovicích
(viz s. 12)⁵⁶

*Založení místního Odb. Nár. jednoty
v Butovicích, dne 6. ledna 1908, za hostince
p. Jana Jantoše ze Studince. Přítomen byl z Ústředí Osm.
p. Ant. Macen, inspektor
škol. okr. v Olomouci.*

Vereins-Nachweisung für das Jahr
Spolkový výkaz pro rok 1908.

1) Name Jméno	} <i>Obor Národní jednoty pro des Vereines spolku Butovice a okolí</i>
2) Sitz Sídlo	
3) Zahl der Mitglieder Počet členů	} <i>36</i>
a) Ehrenmitglieder Čestní členové	} _____
b) Ordentliche (eventuell ausübende, wirkliche) Rádní (potážmo činní, skuteční)	} <i>25 činných 11 výkonných</i>
c) Außerordentliche (eventuell beitragende, unterstützende Teilnehmer) Mimořádní (potážmo přispívající, podporující společnosti)	} _____
	Zusammen Uhrnem } <i>36</i>

*Dotyčný předseda H. Gloss
dřel funkci me celý rok
na to odejel do Ameriky.
Místo něj zvolen předsedou
Jan Šmidla, az. ma dleš.*

Unterschrift des Vorstandes:
Podpis předsedy:
Karel Gloss

Der Verein hat _____ Filialen.
Spolek má _____ filiálky.

⁵⁶ Státní okresní archiv Nový Jičín, Národní jednoty – místní odbor Butovice 1911–1938, č. listu NAD 151. (Nezpracováno).

Příloha č. 2 – Česká škola v Butovicích (tzv. „matiční“)

Knihovna Národní jednoty zde byla umístěna v letech 1911–1920. Na prvním obrázku je tato škola po zapečetění obecním výborem Butovic (viz s. 12).

Příloha č. 3 – Česká škola postavená v roce 1926 v dělnické kolonii v Butovicích

Zřejmě společně se školou sem byla přestěhována i česká obecní knihovna (viz s. 19).

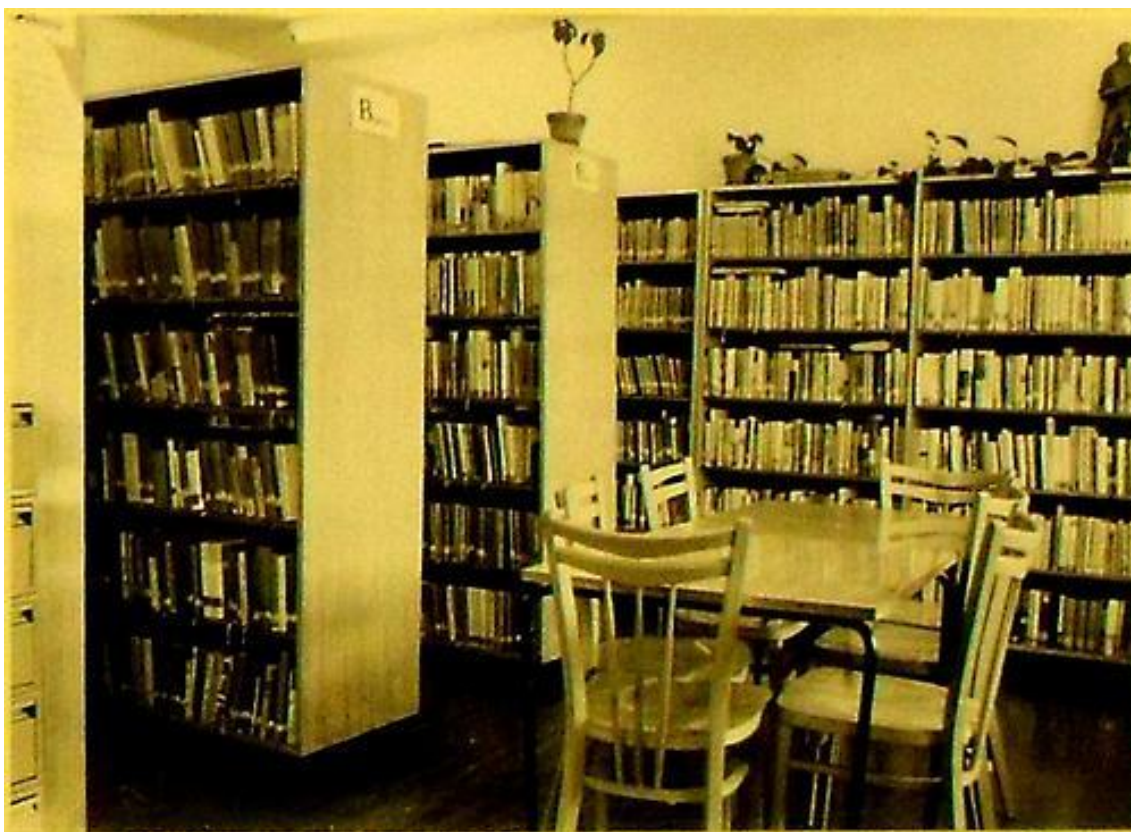
Příloha č. 4 – Závodní hotel v Butovicích

Závodní knihovna továrny na vagony zde byla v letech 1951–1961 (viz s. 22).

Příloha č. 5 - Interiér Knihovny Závodního klubu Tatra v budově bývalého statku, vedle Závodního hotelu

Knihovna zde byla v letech 1961–1984 (viz s. 29).

Příloha č. 6 – Škola na ul. Butovické

Vpravo od ní je domek patřící MěNV, kde byla v letech 1947–1984 umístěna veřejná obecní knihovna Butovic (později změna názvu na Městskou knihovnu Studénka) (viz s. 20).

Příloha č. 7 – Obecní hostinec v Butovicích (budova vpravo)

Zde byla v patře místnost, kterou využívaly německé spolky. Pravděpodobně tam byla také německá obecní knihovna (viz s. 23).

Dobové fotografie Butovic jsou ze soukromé sbírky pana Jana Černocho. Tímto mu děkuji za umožnění jejich zveřejnění.^{57;58}

⁵⁷ ČERNOCH, Jan. Galerie: Botenwald. In *Proměny časů* [online]. [Studénka: J. Černoch, 2009] [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <http://totojemoje1.blog.cz/galerie/botenwald>

⁵⁸ ČERNOCH, Jan. Galerie: Botenwald – Butovice. In *Minulost* [online]. [Studénka: J. Černoch, 2010] [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <http://totojemoje.blog.cz/galerie/mesta-a-obce-stadte-und-gemeindebund/botenwald-butovice>

Příloha č. 8 – Obecní hostinec ve Studénce (dnes hostinec Mrkvica)

Zde měl svou spolkovou místnost čtenářský spolek Havlíček (viz s. 25).

Příloha č. 9 – Nový zámek ve Studénce

Do nového zámku byla přestěhována knihovna z budovy požární zbrojnice v 60. letech minulého století (viz s. 28).

Dobové fotografie Studénky jsou ze soukromé sbírky pana Jana Černocho.⁵⁹

⁵⁹ ČERNOCH, Jan. Galerie: Stauding – Studénka 1. In *Minulost* [online]. [Studénka: J. Černoch, 2010] [cit. 2012-02-03]. Dostupné z: <http://totojemoje.blog.cz/galerie/mesta-a-obce-stadte-und-gemeindebund/stauding-studenka1>

Příloha č. 10 – Jan Šmudla (nar. 1872)

Jan Šmudla byl dlouholetým předsedou místního odboru NJ v Butovicích. Měl velké zásluhy na tom, že v Butovicích vznikla česká škola a také česká veřejná knihovna. Původně pracoval ve vagonce v Kopřivnici jako kovář. Po založení továrny ve Studénce její majitelé bratři Schustalové zlákali některé odborné dělníky a úředníky do studénecké vagonky. Mezi nimi byl i Jan Šmudla. V Butovicích žil i se svou rodinou od roku 1901. V letech 1924–1925 byl na plenární schůzi NJVM kooptován mezi členy Ústředního výboru NJVM. Za svou práci v místním odboru NJ byl často pronásledován, zejména německými úředníky z vagonky. Např. během 1. světové války ho chtěli i s rodinou (měl devět dětí) vystěhovat z továrního bytu.⁶⁰ V roce 1925 byl propuštěn z práce. Místní odbor NJ byl přesvědčen o tom, že se tak stalo pro jeho činnost v odboru. Proto se snažil toto rozhodnutí vedení vagonky zvrátit. Dosáhl jen toho, že pan Šmudla byl penzionován.⁶¹

⁶⁰ ŠMUDLA, Jan. *Jak jsme pracovali pro českou školu v Butovicích*. [Butovice: J. Šmudla,] 1919. Rukopis. At: Studénka: Břetislav Šmudla.

⁶¹ Státní okresní archiv Nový Jičín, Matiční škola Butovice 1907–1922, č. listu NAD 143. (Nezpracováno).